

Diplomatik Açıdan Mahzar*

Mahzar From a Diplomatic Point of View

Mehmet İpşirli**

*Bu çalışma 1988 yılındaki basılmamış profesörlük takdim tezimi olan *Diplomatik Açıdan Mahzar* esas alınarak hazırlanmıştır. Belgelerin yeni numaralarının tesbiti ve dijital belgelerin yerleştirilmesinde yardımcı olan Osman Yiğit'e teşekkür ederim.

**Prof. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

ORCID: M.I. 0000-0002-1665-1620

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Mehmet İpşirli,
İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
E-posta/E-mail: mipsirli@medipol.edu.tr

Başvuru/Submitted: 02.09.2021

Revizyon Talebi/Revision Requested:
04.10.2021

Son Revizyon/Last Revision Received:
06.10.2021

Kabul/Accepted: 09.10.2021

Atıf/Citation:

İpşirli, Mehmet. "Diplomatik Açıdan Mahzar."
Tarih Dergisi - Turkish Journal of History, 75 (2021):
33-89.
<https://doi.org/10.26650/iutd.202133>

ÖZ

Osmanlı Paleografyasının belge türleri arasında yer alan mahzarlar hem fiziki görünüşleri, hem içerik ve işlevleri açısından dikkat çekici belgelerdir. Şikayet, talep veya teşekkür için resmi makamlara sunulan çok imzalı dilekçeye mahzar denilmektedir. Mahzarlar boyutları, büyük çoğunlu Türkçe olmakla birlikte, farklı dillerde yazılmaları, bürolarda muamele görmeleri, alt kısımlarında çok sayıda tasdik ibaresi, imza, mühür, parmak izi bulunması gibi özellikleriyle dikkat çekmektedirler. Sosyal hayatı yansıtmaları ve çok renkli bir muhtevaya sahip olması açısından da dikkat çekici niteliktedirler. Bu çalışmada mahzarın birinci yönü yani diplomatik özellikleri incelenmiş, rükünleri, ifadeleri ve şekilleri örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Mahzar, Arzuhal, İmza, Mühür

ABSTRACT

Mahzars, which are among the document types of Ottoman palaeography, are remarkable both in terms of their physical appearance and content. A multi-signature petition submitted to official authorities for complaints, requests, or thanks is called *mahzar*. *Mahzars* are noteworthy in terms of their size, their languages, their treatment in offices, and their numerous signatures, seals, fingerprints, and so on. It also has a remarkable feature in terms of reflecting social life and having particularly colorful content. This study examines the diplomatic features of *mahzar*, and attempts to show its elements, expressions, and shapes with examples.

Keywords: Mahzar, Petition, Signature, Seal

Extended Abstract

Although the rich document collections in the Ottoman Archives have been used extensively by historians, it could be argued that the diplomatic examination of documents and registers still has not received the attention that it deserves. Western and especially Balkan historians have realized the importance of the subject and have conducted studies and publications at various levels. In Turkey, Prof. Uzunçarşılı and Prof. Gökbilgin made important studies on Ottoman diplomatics; however, Prof. M. S. Kütükoğlu's monumental work, *Osmanlı Belgelerinin Dili, Diplomatik (The Language of Ottoman Documents, Diplomatics)*, which she produced with years of systematic and methodical research, became a turning point in this field.

Among the valuable document types of Ottoman palaeography, *mahzars* are remarkable documents both in terms of their physical appearance and content. *Mahzars* are noteworthy in terms of their size, their languages, their treatment in offices, and their numerous signatures, seals, fingerprints, and so on. It also has a remarkable feature in terms of reflecting social life and having particularly colorful content. This study examines the diplomatic features of *mahzar*, and tries to show its elements, expressions, and shapes with examples.

A petition with multiple signatures submitted to official authorities for a complaint, request, or thank is called *mahzar*. The first known examples of multi-signature applications to official authorities in the Ottoman bureaucracy appear in the middle of the sixteenth century. The multi-signature petition submitted to Suleiman the Magnificent, asking the former Şeyhülharem Piri Ağa to return to his post, probably constitutes the first prototype example of the *mahzar*. Another *mahzar*, who complained about the abuses of *Kadi* Mehmed Efendi and is thought to belong to the time of Sultan Murad III, is considered one of the first examples. Since the second half of the seventeenth century, the number of *mahzar*-type documents gradually increased, and in the eighteenth and nineteenth centuries, submitting *mahzars* to official authorities was a well-established practice. There are thousands of *mahzars* belonging to these periods in the various classifications of the Ottoman State Archive.

The *mahzars* given by the people living in the Anatolia, Rumelia, and Arab provinces in the Ottoman Empire were similar to each other in terms of shape and style. In this similarity, the widely used handbooks and the Ottoman officialdom (*mülâzemet*) system play an important role.

Mahzars were generally arranged in large sizes and in one piece. While the early *mahzars* were relatively small in size, large *mahzars* were arranged in the nineteenth century, and the increase in the number of signatures played a role in their enlargement. The size of the documents enlarged with the addition of *i'lam*, *arz*, *fatwa*, *mazbata*, expense list. In *mahzars*,

a thick paper without a watermark was generally used, and sometimes paper with a watermark is encountered. Although *ta'lik* type writing was used in *mahzars*, some of these were written with *nesih*, *divani*, and *rik'a* script. *Mahzars* were usually written in a clear and easy-to-read script. In the processed *mahzars*, there are eight or ten kinds of marginal notes written in different pen and types in the various governmental departments.

Mahzars from different regions of the Ottoman Empire written in Arabic, Greek, Bulgarian, Serbian, and Georgian were presented to the Divan-ı Humâyun or to provincial *divans*. However, *mahzars* written in languages other than Turkish are limited. Sometimes, short Turkish translations of *mahzars* written in different languages were added for faster evaluation in the Divan-ı Hümâyun. For matters concerning Muslims and non-Muslims, a *mahzar* was sometimes held in two different languages.

Mahzars were mostly presented to the Divan-ı Hümâyun. There were also *mahzars* addressed to the sultan (*Rikâb-ı Hümâyun*), the vizier, the Dârüssaâde aghas and the provincial council. In the *mahzars* addressed to the sultan, the expression that of “My Sultan (*Padişahım*)” was written at the top of the document as an expression of respect. Like other documents, the *mahzars* consisted of some parts in diplomatic terms. After the *elkâb* part, the city and town where the *mahzar* owners lived were usually indicated in the *mahzars*. The subject of complaint or request was briefly summarized in the *mahzars* and if the subject was complicated it was explained in detail. Then, the *mahzar* owners express their wishes or thanks.

Mahzars did not usually have dates, although some did. The period of undated *mahzars* can only be understood from the bureaucratic procedures regulating them. Signatures and seals are the most important elements of *mahzars*; since *mahzar* was arranged on a single page, the signatures were placed on the same page and consisted of three main elements, namely, the statement of approval, the name or nickname of the person, his duty and position. The seals were placed under the signatures, and due to the lack of space in some *mahzars*, seals and fingerprints were placed on the back of the paper. Seals belonging to Muslims and non-Muslims had their own characteristics. Seals belonging to non-Muslims contained expressions in Turkish or partly in Turkish and partly in their own language. Seals -especially those belonging to priests- were quite large and had pictures on them. In *mahzars*, Muslims and non-Muslims would sometimes print fingerprints instead of seals.

When the *mahzar* was prepared and presented to the relevant authorities, it went through various transactions. *Mahzar* owners wanted their *mahzars* to be reinforced with documents such as *fatwa*, *i'lam* and *telhis*. The owners of *mahzars* usually applied to a judge and asked them to inform Istanbul of the matter about which they complained or demanded. *Mahzars* were sometimes written and signed in the presence of a judge and recorded in the court registers.

Osmanlı Arşivindeki zengin belge koleksiyonları tarihçiler tarafından yoğun olarak kullanıldığı halde belge ve defterlerin diplomatik açısından incelenmesinin hala hak ettiği ilgiyi görmediğini söylemek yanlış bir tespit olmayacaktır. Çok erken tarihten itibaren Batılı ve bilhassa Balkan kökenli tarihçiler konunun önemini kavrayarak çeşitli seviyelerde çalışmalar ve yayınlar yapmışlardır. Prof. İ. H. Uzunçarşılı, Prof. M. Tayyib Gökbilgin, Osmanlı diplomatikasını konu alarak önemli çalışmalar yapmış olmakla birlikte Prof. M. S. Kütükoğlu'nun yıllar süren sistemli ve metodik bir araştırma ile ortaya koyduğu *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*¹ adlı abidevi eseri bu alanda bir dönüm noktası olmuştur. Ayrıca, M. Kütükoğlu'nun düzenlediği iki paleografya ve diplomatik sempozyumu ve yayınlanmış olan tebliğ metinleri konunun tanınmasında önemli katkılar sağlamıştır.

Osmanlı Paleografyasının zengin belge türleri arasında mahzarlar hem fiziki görünümleri hem de muhteva ve işlevleri açısından dikkat çeken belgelerdir. Ebadı, farklı dillerde yazılmış olması, kalemlerde gördüğü muameleleri, çok sayıdaki imzası, mührü, parmak izi, vesaire ile şekil bakımından dikkat çekmektedir. Toplumsal hayatı yansıtmayı, çok farklı muhtevaya sahip olması bakımından da ayrıca dikkat çekici özelliğe sahiptir. Bu çalışmada mahzarın birinci yönü yani diplomatik özellikleri üzerinde durulmuş, rükünleri, ifadeleri, şekilleri örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

Mahzar, Arapça “h-z-r” mastarından ism-i mekândır. Asım Efendi (ö. 1820) kelimenin sulak yer, hazır bulunan mahal, sicil ve defter gibi çeşitli manalarını verdikten sonra kavram ve istilâh olarak; bir konu hakkında yazılan belgenin ihtiva ettiği hususun sıhhatini bildirmek üzere mecliste hazır bulunan ve konuya vakıf olanların yazdıkları ve altına imzalarını koydukları vesikaya mahzar denildiğini belirtmektedir². Redhouse, kelimenin hazır bulunan yer, gezinti ve dinlenme yeri, bir yerde hazır bulunan topluluk, hazır bulunanların topluca sundukları arzıhal, hukukî rapor, zabt, protokol gibi birbiriyle ilgili birçok manasını vermekte³, Steingass ise bu manaların dışında hazır bulunanların listesi manasına “Mahzar-nâme”⁴; güzel konuşan anlamında “hüsnu'l-mahzar”, asil tabiatlı manasına “kerîmu'l-mahzar” terkiplerinden bahsetmektedir⁵. Asım Efendi'nin *Kamus Tercümesi*'ndeki bu açıklamasının yanında, doğrudan doğruya Osmanlı Teşkilat ve Müesseseleri'yle ilgili eserlerde verilen bilgilerin çok yetersiz olduğu görülmektedir⁵.

1 Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul 1994.

2 “Mahzar: Bir madde zımında tasdir olunan ruk'anın mutazammın olduğu hususun sıhhatini i'lâm için zeyinde bi-tariki 'ş-şehâde hâzir bi'l-meclis ve vâkıf bi'l-madde olanların resm eyledikleri hutûta utlâk olunur ki imzâları olacaktır. Ve hâlâ istilâhımızda dahi mahzâr ta'bir olunur. I'lâm ve mahzar ma'lûmdur; gûyâ ki ashâb-ı imzâ ol ruk'aya hâzir olmuşlardır. Şârih der ki, mü'ellif müsâmaha eylemiştir zirâ yalnız hutût-ı merkûmeye ya'ni imzâlara mahzar-ı utlâkı Arab'dan mesmû' değildir, belki ol imzâları mutazammın ruk'a-i ma'hûdeden ibârettir.” Asım Efendi, *Kamus Tercümesi*, İstanbul 1305, II, s. 262.

3 J. Redhouse, *Türkçe'den İngilizce'ye Lugat Kitabı*, İstanbul 1921, s. 1768.

4 F. Steingass, *Persian-English Dictionary*, Beirut 1970, s. 1187.

5 M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarihi ve Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, s. 391'de; M. Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lugatı*, s. 207'de birer cümle ile mahzarı tarif etmişlerdir. İ. H. Uzunçarşılı'nın teşkilat kitaplarında kelime indekse bile alınmamıştır.

Arzihal başlangıçtan beri yaygın olarak Osmanlı toplumunca kullanıldığı halde⁶ mahzar tarzında toplu imza ile resmî makamlara müracaatın şimdilik elde bulunan ilk örnekleri XVI. yüzyıl ortalarına aittir⁷. Muhtelif imzalarla Kanûnî Sultan Süleyman'a arzedilen ve eski Şeyhülharem-i Nebevî Pîrî Ağa'nın dürüst, faziletli bir kimse olduğu, hakkındaki iftiralara bakılmayarak göreve iadesi talep edilen rulo halindeki çok uzun belge muhtemelen mahzarın prototipini teşkil etmektedir⁸. Kadı Mehmed Efendi'nin suistimallerinden şikayet eden ve III. Murad zamanına ait olduğu tahmin edilen mahzar da ilk ve tipik örneklerden biridir⁹.

Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunan ve bazı karinelere dayanılarak XVI. yüzyıl sonları ve XVII. yüzyıl başlarına ait olduğu düşünülen bazı mahzarlar bulunmakta ise de bunların sayıları birkaçı geçmemektedir. XVII. yüzyılın ikinci yarından itibaren mahzarların sayısı giderek artmakta XVIII.-XIX. asırlarda yerleşmiş bir müessese halini almaktadır. Topkapı Sarayı Arşivi'nde belli numaralar altında hayli mahzarların toplandığı görülmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Kanûnî Sultan Süleyman'ın son dönemine ait üç ve beş numaralı mühimmelerden başlayarak sonraki yıllara ait mühimmelerde de çok fazla mahzar kavramı geçmektedir. Genellikle halkın şikayet ve talepleriyle ilgili konuları ihtiva eden bu hüküm sûretlerinin özgün belgelerine ulaşmak pek mümkün olmamaktadır. Ali Emiri, İrade ve özellikle Cevdet tasnifinde birçok mahzarın bulunduğu görülmektedir. XIX. yüzyılda ayanlık problemleri sebebiyle Cevdet Dahiliye'de daha sık mahzara rastlanmaktadır¹⁰. Ancak bunların çoğu sadece mahzardan ibaret olup, gördüğü işlemlere ait belgeler bulunmamaktadır. Hatt-ı Hümayûn tasnifi, mahzaların arzihal, i'lâm, fetva vesair belgeler ile bütünlük içerisinde işleyişini göstermesi bakımından mükemmel örneklere sahiptir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli, Anadolu ve hatta kısmen Arap topraklarındaki halk tarafından verilen mahzarların tertip, yapı ve ifade bakımından benzerlik göstermesi üzerinde durulması gereken bir husustur. Eğitimi İstanbul'da gördükten sonra devletin muhtelif yerlerinde tedris ve kaza görevini ifa eden, belirli aralıklarla İstanbul'da mülazemette bulunup tekrar göreve giden Osmanlı aydınlarının pek çok konuda olduğu gibi bu hususta da birliğin sağlanmasında büyük rolü olduğu şüphesizdir. Ayrıca mahzarların bu kişiler tarafından kaleme alındığı düşünülürse bu birlik ve benzerlik daha kolay açıklanabilir. Bunlara ilaveten, bu nevi belgelerin düzenlenmesinde yardımcı olmak üzere yazılmış mecmuaların da yol gösterdiği bilinmektedir.

6 Topkapı Sarayı Arşivi'nde çok erken tarihli arzihaller bulunmaktadır.

7 TSMA.E, nr. 476/9; eski nr. 1891/1'de kayıtlı olan belgenin özetinde mahzar denilmekte ise de arzihal olduğu içeriğinden anlaşılmaktadır.

8 TSMA.E, nr. 7371 (21 Safer 974/7 Eylül 1566).

9 TSMA.E, nr. 478/15; eski nr. 1891/97 (6 Cemaziyelevvel 1003/17 Ocak 1595).

10 Bu belgelerden bazılarını Y. Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık* (Ankara 1977) adlı eserinde kullanmıştır.

Arzihal, mazbata ve mazhar arasında kısa bir mukayese yapılması gerekirse arzihal üst makama bir şikayet veya istek için sunulan dilekçedir. Osmanlı toplumunda kuruluşun beri esasen daha önceki İslam ve Türk devletlerinde de mevcut olan bir hak arama yoludur. Arzihalin altında sadece şikayet veya istek sahibinin imzası bulunmakta olup, böylece toplu imza ihtiva eden mahzardan ayrılmaktadır¹¹.

Mazbata, “zabt” kökünden karar, tutanak anlamına gelen bu kelime resmî kurullarda görüşülen bilhassa Tanzimat sonrası kurulan meclislerde alınan kararları ihtiva eden bir belge ve tutanaktır. Mazbata ile mahzar arasında, her ikisinde de toplu imza olması bakımından bir benzerlik var ise de temelde birbirinden farklıdır. Çünkü mahzar hususi nitelikli ve halk tarafından üst makama verilen belge; mazbata resmî kurulların aldığı veya vardığı kararları ihtiva eden belgedir. Bu bakımdan bir benzerlik bulunmamaktadır¹².

Diğer taraftan Asım Efendi'nin de belirttiği gibi mahzarda imza sahipleri mahzar metninin sıhhatine şahadet eden kimselerdir. Nitekim tasdik ibârelerinde bunu kendileri de belirtmişlerdir. Arzihalde ise imza sahibi şahıs bizzat kendisiyle ilgili meseleyi arz etmektedir. Bu noktadan mahzarla arzihal arasındaki önemli farklılıklar, mazbata ile benzerlikler bulunmaktadır.

Mahzarlarda mühür yerine Müslim ve Gayrimüslimlerin parmak izi kullandıklarına sıkça rastlanmaktadır. Bu uygulamanın esasları nelerdir, bu hususta kontrol sistemi nasıl çalışmakta idi, sorularına sıhhatli cevaplar verebilecek durumda değiliz. İlk bakışta siyah bir leke gibi gözükken izlere dikkat edildiğinde çoğunun bazı yivlere sahip olduğu, günümüzde olduğu gibi muhtemelen bu yivlerin gerektiğinde teşhis kolaylığı sağladığı söylenebilir¹³.

I. Mahzarların Tavsifi ve Dili

a) Ebadı: Mahzarlar genellikle büyük ebatta ve tek parça halinde düzenlenirdi. Kronolojik olarak bakıldığında erken tarihli olan eni 28-32 cm., boyu ise 40-46 cm. arasında küçük ebatta olduğu¹⁴, zamanla ebadın büyüdüğü XIX. yüzyılda çoğunlukla eni 40-50 cm., boyu 50-57 cm. gibi oldukça büyük ebatta düzenlendikleri görülmektedir. Ancak bu yüzyılda da az imzalı küçük ebatlı mahzarlar da bulunmaktadır. Mahzarlara eklenen i'lâm, arz, fetva,

11 T.S.M.A.E, nr. 41.

12 BOA, C.DHL, nr. 12875 (7 Rebiülahir 1261/15 Nisan 1845).

13 Örnekler için bk. T.S.M.A.E, nr. 479/3; eski nr.1891/143 (29 Zilhicce 1231/20 Kasım 1816); 380/39; eski nr. 858/6-9 (5 Cemaziyelahir 1168/19 Mart 1715); BOA, C.ADL, nr. 2292 (17 Safer 1229/8 Şubat 1814); C.MF, nr. 7128 (20 Muharrem 1178/20 Temmuz 1764); C.DHL, nr. 5343 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840); nr. 6151 (22 Muharrem 1182/8 Haziran 1768; nr. 9637 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

14 T.S.M.A.E, nr. 478/19; eski nr. 1891/101(14 Cemaziyelahir 1008/1 Ocak 1600); 28x42 cm. ebatında; C.DHL, nr. 12527 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840)'deki Atina ve civarının Haremeyn Mukataaları voyvodası ile ilgili mahzarları 76.5x53 cm. ebatında oldukça büyüktür.

mazbata, masraf listesi vb. belgelerin de ebatları değişmekte olup bazen mahzar ebadı büyüklüğünde¹⁵, çoğu kere ise daha küçük olduğu görülmektedir.

b) Kağıt Türü: Mahzarlarda genellikle filigransız¹⁶, âharsız kalın bir kağıt kullanılmaktadır. Bu kağıdın kaynaklarda kaba İstanbulî¹⁷ veya İstanbul tabağı¹⁸ denilen kağıt olduğu, aynı tür kağıdın arzıhallerde ve bilhassa kadılar tarafından düzenlenen i'lâm ve arzlarda kullanıldığı görülmektedir¹⁹. Kalite itibariyle oldukça düşük vasıflı olan bu kağıdın zamanın etkisiyle çabuk yıprandığı eldeki belgelerden gözlenmektedir.

c) Yazı Türü: Mahzarlarda esas itibariyle ta'lik hattı çok kullanılmakta ise de nesih, harekeli nesih, divanî, divanî kırması, rik'a, nes-rik'a ve diğer yazı çeşitleriyle de yazılanlar bulunmaktadır. Diğer taraftan muamele görmüş mahzarlarda aynı sayfada çeşitli bürolarda çeşitli kalem ve türlerde yazılmış beş-altı farklı tür yazıya rastlanmaktadır. Mesela Divriği halkının mahzarında; mahzar metni, Divriği mutasarrıf ve kadılarına gönderilen hüküm sûreti, Defterdâr telhisi, Sadrıâzam buyrulduusu ve belgenin altında yer alan imzalar farklı farklı yazı çeşitleriyle yazılmıştır²⁰.

Arapça mahzarlarda genellikle nesih, bazen de harekeli nesih²¹ ve diğer yazı çeşitleri kullanılmaktadır. Rumca²² ve Bulgarca²³ düzenlenmiş olan mahzarlarda kendine has okunaklı bir yazının kullanıldığı görülmektedir²⁴. Belgenin alt tarafında verilen imza ve tasdik ibareleri çoğu kere iki, dört satırlık istifler tarzında stilize edilmiş yazılardır.

Mahzarlara eklenen i'lâmların ta'lik ve ta'lik kırması olarak, diğer eklerin ise düzenlendiği büro veya makamın geleneğine göre siyakat, ta'lik, nesih vb. yazı çeşitleriyle kaleme alındığı bilinmektedir²⁵.

15 C.DHL, nr. 13768 (11 Zilkade 1234/1 Eylül 1819)'de masraf listesi ekli olduğu mahzarla aynı olup 54x78 cm. ebatında oldukça büyüktür. C.DHL, nr. 13401 (29 Şaban 1236/1 Haziran 1821)'deki mahzara ekli dört adet i'lâmlar da mahzarla aynı boyda takriben 40x45 cm. ebatındadır.

16 Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunan erken tarihli (XVII. asır) mahzarlarda filigrana rastlanmaktadır. Bk. TSMA.E, nr. 380/39, eski nr. 858/6-9 (5 Cemaziyelahir 1168/19 Mart 1755); nr. 476/11, eski nr. 1891/3 (18 Rebiülahir 1049/18 Ağustos 1639); nr. 476/17, eski nr. 1891/14 (29 Zilhicce 1062/1 Aralık 1652); nr. 476/22, eski nr. 1891/19 (28 Rebiülevvel 1063/26 Şubat 1653); nr. 476/26, eski nr. 1891/23 (29 Zilhicce 1125/16 Ocak 1714); nr. 476/27, eski nr. 1891/24 (20 Cemaziyelahir 1144/20 Aralık 1731); nr. 476/29, eski nr. 1891/26 (1 Rebiülevvel 1153/26 Haziran 1740)'daki kağıt türleri muhtemelen Avrupa kağıtlarıdır.

17 Osman Ersoy, *XVIII. ve XIX. yüzyılda Türkiye'de Kağıt*, Ankara 1963, s. 214.

18 M. S. Kütükoğlu, *Osmanlılar'da Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983, s. 104.

19 Mukayese için bk. C.DHL, nr. 13401; mahzar ve dört adet i'lâm.

20 BOA, C.DRB, nr. 3255 (4 Cemaziyelahir 1143/15 Aralık 1730).

21 TSMA.E, nr. 478/15, eski nr. 1891/97 (6 Cemaziyelevvel 1003/17 Ocak 1595).

22 TSMA.E, nr. 380/39, eski nr.858/6-9 (5 Cemaziyelahir 1168/19 Mart 1755).

23 B. Nedkov, *Ottoman-Turkish Diplomats and Paleography II: Documents*, Sofie 1972, s. 310, Doc. 72.

24 C.DHL, nr. 12923 (12 Zilkade 1207/21 Haziran 1793)

25 C.DHL, nr. 13768 (11 Zilkade 1234/1 Eylül 1819).

d) Dili: Esas itibariyle toplumun şikayet, istek ve teşekkürünü dile getiren mahzarlar Osmanlı cemiyetinde konuşulan dillerde düzenlenmiş olmakla birlikte tabii olarak Türkçe'nin dışındaki dillerde yazılanlar Türkçe'ye nisbetle az sayıdadır. Arapça'nın konuşulduğu bölgelerden Arapça; Balkanlar'dan ise Rumca, Sırpça ve Bulgarca mahzarlar düzenlenerek merkeze gönderilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve bilhassa Topkapı Sarayı Arşivi'nde Farsça arzıhallere rastlandığı halde²⁶, mahzarlara pek rastlanmamaktadır.

Mevcutların büyük çoğunluğunu teşkil eden Türkçe mahzarlarda imla, ifade ve üslup itibariyle bilhassa XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerleşmiş bir geleneğin teşekkül ettiği bariz olarak görülmektedir. Bazen Arapça veya Türkçe kelimelerin imlasında yanlışlıklar yapılmakta ise de²⁷ bunlar az rastlanan hususlardır. Belirli bir formül ve düzen içerisinde kaleme alınmış olan Türkçe mahzarlar genellikle sade bir üslupta olup okunduğunda maksad anlaşılmaktadır.

Türkçe dışındaki dillerde yazılmış olan mahzarların ise çoğu kere muhtasar bir Türkçe tercümesi hazırlanmakta, böylece Divân-ı Hümâyûn'da daha çabuk değerlendirilmesi sağlanmaktaydı. Arapça mahzarların mealen veya muhtasaran yapılmış Türkçe tercümelerine ait örnekler bulunmakta ve bu tercüme bazen Arapça mahzarla beraber²⁸ bazen de müstakil olarak arşivde tasnif edilmiştir²⁹. Müslim ve Gayrimüslim unsurları birlikte ilgilendiren konularda kimi zaman iki ayrı dilde mahzarın düzenlendiği olurdu. Mesela Eflak Voyvodası Luipol'un zulmünden şikayet eden Eflak boyarları ve Eflak ahalisinin biri Türkçe diğeri Rumca olmak üzere mahzar sundukları görülmektedir³⁰.

II. Mahzarın Rükünleri

a) Da`vet: Belgelerin türüne ve düzenleniş sebebine göre değişik şekillerde vesikannın en üst kısmında yer alan bu formül³¹ mahzarlarda birkaç şekilde kullanılmakta kısa ve sade bir görünüş arz etmektedir. Bu çalışma sırasında istifade edilen mahzarlarda “*Hüve*”, “*Hüve'l-Mu'in*”, “*Hüve'l-Muhsin*” en çok rastlanan formüllerdir. Bazı mahzarların başında davet formülünün bulunmayışı muhtemelen belgenin tepe kısmının kesilmiş veya kopmuş olmasındandır³². Ancak tepe kısmında çok fazla boşluk olduğu halde bazı mahzarlarda davet formülünün olmaması³³ üzerinde durulması gereken bir husustur.

26 İki örnek için bk. TSMA.E, nr. 885/21, eski nr. 9172/1 (28 Cemaziyevvel 905/31 Aralık 1499); TSMA.E, nr. 759/11, eski nr. 6592/1 (4 Rebiülevvel 886/3 Mayıs 1481).

27 TSMA.E, nr. 479/3, eski nr. 1891/143 (29 Zilhicce 1231/20 Kasım 1816); C.DHL, nr. 11520 (29 Muharrem 1228/4 Ocak 1813). «Kelime ve imla hataları»

28 BOA, İ.DH, nr. 35228.

29 C.DHL, nr. 16828 (13 Cemaziyelahir 1203/11 Mart 1789).

30 TSMA.E, 380/39, eski nr. 858/6-9 (5 Cemaziyelahir 1168/19 Mart 1755).

31 M. T. Gökbilgin, *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlimi*, İstanbul 1979, s. 54-55; J. Reyçman - A. Zajaczkowski, “Diplomatic”, *EI*, II, s. 316.

32 C.DHL, nr. 15321 (29 Zilhicce 1180/29 Mayıs 1767); TSMA.E, nr. 477/15, eski nr. 1891/44 (13 Safer 1193/2 Mart 1779).

33 C.DHL, nr. 13317 (29 Zilhicce 1218/10 Nisan 1804).

Arapça mahzarların başında Türkçe'den farklı olarak besmele, salat u selam, hatta kısa dua formülleri yer almakta³⁴, Balkan dillerinde yazılmış mahzarlarda da davet mahallinde bazı ibarelerin bulunduğu görülmekte ise de³⁵ bunların davet mi yoksa birer dua cümlesi mi olduklarına karar vermek güçlük arz etmektedir.

b) Hitâb: Divân-ı Hümâyûna hitaben yazılan mahzarlarda bazı ufak farklılıklarla çok yaygın olarak görülen hitap formülleri başlıca üç unsurdan oluşmaktadır:

«Atabe-i aliyye-i adâlet-unvân ve sütte-i seniyye-i sa'âdet-nişân, lâ-zâlet aliyyeten ilâ yevmi'l-hasri ve'l-mîzân niyâzğâhına³⁶. Burada birbirleriyle dengeli iki kısımdan oluşan bir hitap ile bunu takiben de dua cümlesi yer almaktadır.

Bazen dua cümlesine yer verilmediği de görülür. Yukarıdaki formülden hayli farklılık arzeden hitap şekillerine şu örnekler verilebilir:

- «Atabe-i aliyye-i inâyet-resân ve sütte-i seniyye-i adâlet-unvân turâbına³⁷»
 «Atabe-i aliyye-i adâlet-medâr turâbına³⁸»
 «Pîşgâh-ı devlet penâhlarına³⁹»
 «Der-i devlet-medâra⁴⁰»
 «Atabe-i aliyye-i hakaniyye ve sütte-i seniyye-i Sultâniye⁴¹»

Lâ zâlet mahfûfeten bi-avâtufî'r-rikâbiyye ve'l-inâyeti's-sultâniyye turâb-ı Celâlet-nisâbına⁴² formüllerine raslanmakta, diğer taraftan “Milel-i selâse papasları”, kocabaşları ve fukarası tarafından sunulan mahzarda ise, “Atabe-i aliyye-i hüsrevâne ve sütte-i seniyye-i tac-dâreneye” ifadesi kullanılmıştır⁴³. Divân-ı Hümâyun dışında padişaha, veziriazama, darüssâade ağasına, eyâlet divânına vs. yazılmış mahzarlara ait örnekler de bulunmaktadır.

Padişah'a (rikâb-ı hümâyun) hitaben yazılanlarda başlangıç kelimelerinden sonra mutad üzere “Padişahım” satırın hayli yukarısında yazılmaktadır. Mora mutasarrıfından halkın

34 “*Elhamdü li'llâhi vahdehu Mevlânâ es-Sultân Halifetü Rasûlullâh*”, C.DHL, nr. 4680 (22 Zilhicce 1187/6 Mart 1774); “*Bismillâhirrahmânirrahîm ve salla'llâhu alâ seyyidînâ Muhammedin Seyyidü'l-mürselin ve alâ âlihi ve sahbihi' ecmâ'ib.*” C.ADL, nr. 1638 (29 Zilhicce 1234/19 Ekim 1819); “*Bismillâhirrahmânirrahîm ve bihi nesta'in inne'llâhe ye'müru bi'l-adi ve'l-ihsân.*” TSMA.E, nr. 478/15, eski nr. 1891/97 (6 Cemaziyevvel 1003/17 Ocak 1595).

35 C.DHL, nr. 12923 (12 Zilkade 1207/21 Haziran 1793); TSMA.E, nr. 380/39, eski nr.858/6-9 (5 Cemaziyelahir 1168/19 Mart 1755).

36 Du'â kısmı daha uzun olarak “*Lâ-zâle mahfûfeten bi-inâyeti'l-Melikî'l-Mennân ilâ yevmi'l-haşri ve'l-mîzân turâbına...*” şeklinde yazıldığı da olurdu. C.DHL, nr. 6940-2 (29 Muharrem 1190/20 Mart 1776).

37 C.ADL, nr. 2292 (17 Safer 1229/8 Şubat 1814). Bu iki satır yer değiştirilerek de kullanılabilir.

38 BOA, AE.SMMD.IV, nr. 530 (25 Zilkade 1088/19 Ocak 1678).

39 C.DHL, nr. 5343 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

40 C.DHL, nr. 11351-1 (28 Rebiülevvel 1205/5 Aralık 1790).

41 Bu iki satır bazen yer değiştirebilir.

42 C.DHL, nr. 13070-1 (24 Zilkade 1219/24 Şubat 1805).

43 C.DHL, nr. 13528.

memnuniyetini ve görevde bırakılmasını isteyen mahzar: “Sa‘âdetlü ve azametlü ve şevketlü padişah-ı zıllu’llâh hazretlerinin rikâb-ı hümayunlarına” ifadesiyle başlamaktadır⁴⁴.

Sadriya’zama hitaben yazılan mahzarlarda “Sultanım” ifadesi kullanılmakta ve bu kısım bazan normal satır üstüne yazılmaktadır.

«Devletlü inâyetlü ve merhametlü veliyyu’n-ni’am ve kesirü’l-kerem Efendim sultanım hazretleri sağ olsun.⁴⁵»

«Devletlü inâyetlü merhâmetlü fukarâ kullarına siyânetlü efendim sultanım hazretleri sağ olsun.⁴⁶»

«Devletlü inâyetlü âmme-i âlemyâna merhametle veliyyu’n-ni’am-ı âlem dâme mâdâme’l-âlem sultanım hazretlerinin hâkpây-i itrnâkleri savbına.⁴⁷»

«Sa‘âdetlü ve mürüvveklü ve devletlü sultanım hazretlerinin turâb-ı ikdâmlarına.⁴⁸»

Dârüssaâde Ağası’na hitaben kendilerden haksız tahsilatta bulunulduğu ve himaye edilmeleri ricâsiyle Aydın sancağı Yenice ahâlisi Bâbüssaâde Ağası’na sundukları mahzar,

“Hâlâ Yenice ahâlisi ihtiyârân ve hoca vesâir fukarâ küllühüm bi’l-cümle devletlü indyetü Bâbüssaâde ağa efendimizin hâkpâyine” ifadesiyle farklı bir şekilde başlamaktadır.⁴⁹ Burada hitâb forlülünün Yenice ahâlisi... ifadesinden sonraya alınmış olmasına bilhassa dikkat edilmelidir. Bu muhtemelen Bâbüssaâde ağasına hitâbtan ileri gelen bir özelliktir. Nitekim sonuç cümlesinde farklıdır.

Eyâlet Divânı’na hitaben İhlevne ulemâ, zâbitan ve ahâlisinin hududlardaki Venedik şakaveti ile ilgili mahzarları,

“Atabe-i adâlet-unvân turâbına inhâ-i serhadd-i islâmiyyeden...” şeklinde başlanmaktadır⁵⁰.

Rumeli ve Doğu Anadolu’da sınır ve serhadlerde bulunan eyâlet beğlerbeği ve divanlarının daha geniş yetkilere sahip oldukları ve bilhassa sınır ihtilafları ve şevketle ilgili konularda re’sen görüşmeler yapmak ve karar vermek yetkisine sahip oldukları bilinmektedir. Bu yetki sebebiyle Venedik şakaveti ile ilgili olarak Bosna Divânı’na mahzar verilmiş olması muhtemeldir⁵¹. Ayrıca belirli bir safhadan sonra mahzarın Bosna Divânı vasıtasıyla Divân-ı Hümâyûn’a ulaştırılması da mümkündür.

44 TSMA.E, nr. 478/48, eski nr. 1891/131 (11 Rebiülahir 1063/11 Mart 1653).

45 C.ADL, nr. 1854 (29 Rebiülevvel 1196/14 Mart 1782).

46 TSMA.E, nr. 479/9, eski nr. 1891/149 (29 Zilhicce 1255/8 Mart 1840).

47 TSMA.E, nr. 478/54, eski nr. 1891/137 (1 Receb 1211/31 Aralık 1796).

48 TSMA.E, nr. 478/19, eski nr. 1891/101 (28 Rebiülevvel 1063/26 Şubat 1653).

49 TSMA.E, nr. 479/3, eski nr. 1891/143 (29 Zilhicce 1231/20 Kasım 1816).

50 TSMA.E, nr. 478/38, eski nr. 1891/120 (8 Zilkade 1187/21 Ocak 1774).

51 C. Baysun, “Budın”, *İA*, II, s. 755-757; N. Göyünç, “Van”, *İA*, XIII, s. 200-201.

c) Yer: Hitâb formülünü takiben genellikle mahzar sahiblerinin yeri belirtilmektedir. Bu kısım kasaba-i Kangırı⁵², Havass-ı Rafî'a kazâsına muzaf Çatalca kasabası⁵³, İstefe kasabası⁵⁴, Medine-i Ankara⁵⁵, Niksar kasabası⁵⁶, Anadolu kal'ası⁵⁷, Medine-i Bilecik kazası⁵⁸, mahmiye-i Aydın sancağı dahilinde vâki' Bayındır kazası⁵⁹, Medine-i Atina⁶⁰, Memalik-i mahrusadan Medine-i Köstendil⁶¹ gibi başına veya sonuna statüsünü, bağlı olduğu idarî birimi belirleyici ifadeler getirilmektedir.

Mahzarlar içerisinde yer belirtilmeyenler de bulunmakta, hitâbdan sonra doğrudan doğruya diğer rükünlere geçilmektedir⁶².

d) Mahzar sahiblerinin sayılması: Mahzarın en karakteristik vasıflarından birisi olan bu rükünde yer alan isimleri birkaç grupta toplamak mümkündür.

- 1) Ulemâ, sâdât ve meşâyih: Ulemâ, sulehâ, müderrisin, e'imme, hutabâ, sâdât, meşâyih...
- 2) Şehir ileri gelenleri: A'yan, eşraf...
- 3) Vucûh-i belde: Ağavât, erbâb-ı timar, Ocaklı muhafızân kulları, kullar (yetki sahibi kullar), zâbitân...
- 4) Gayrimüslim Rüesâsı: Rehâbîn, kocabaşları, milel-i selâse papaslar...
- 5) Re'âyâ: Ahâlî, fukarâ, zuafâ, vazî' u refî'c dâileri...

Bu zümrelerin isimlerinden sonra bazan "kirâm", "zevi'l-ihtirâm" gibi sıfatlar yer almaktadır. Mahzarın metninden sonra bu kişilere ait imza ve mühürler gelmektedir. Mahzar metinlerinde bu zümrelerin bazı farklılıklarla zikredilmesinin bir gelenek olduğunu ve mahzarın tesirini artırdığını söylemek mümkündür.

e) Mahzarın belirtilmesi: Yukarıda belirtilen unsurlardan sonra "Mahzar" kelimesi şu sıfatlarla yer almaktadır,

«Arzihal ve mahzarlar budur ki⁶³»

«Arzihal-i kullardır ki⁶⁴»

«Hakikat'l-hâl ve musaddaku'l-makal mahzar-eserleridir ki⁶⁵»

52 BOA, AE.SMMD.IV, nr. 530 (25 Zilkade 1088/19 Ocak 1678).

53 BOA, C.ADL, nr. 2292 (17 Safer 1229/8 Şubat 1814).

54 BOA, C.DHL, nr. 3856 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

55 BOA, C.DHL, nr. 4715 (12 Receb 1170/2 Nisan 1757).

56 BOA, C.DHL, nr. 5913 (26 Safer 1277/13 Eylül 1860).

57 BOA, C.DHL, nr. 6940 (29 Muharrem 1190/17 Mart 1776).

58 BOA, C.DHL, nr. 9637 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

59 BOA, C.DHL, nr. 11520 (29 Muharrem 1228/29 Ocak 1813).

60 BOA, C.DHL, nr. 12527 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

61 BOA, C.DHL, nr. 13070 (24 Zilkade 1219/24 Şubat 1805).

62 BOA, C.DHL, nr. 5343 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840); nr. 11351 (28 Rebiülevvel 1205/5 Aralık 1790).

63 BOA, AE.SMMD.IV, nr. 530 (25 Zilkade 1088/19 Ocak 1678).

64 BOA, C.ADL, nr. 1854 (29 Rebiülevvel 1196/14 Mart 1782).

65 BOA, C.ADL, nr. 2292 (17 Safer 1229/8 Şubat 1814).

- «Mahzar-ı sedât-âverleri oldur ki⁶⁶»
 «Bi-tarîki'l-mahzar inhâ ve i'lâmları oldur ki⁶⁷»
 «Mahzar eserleridir ki⁶⁸»
 «Mahzar uslûb, arzihal-i mâ-fi'l-bâlleri budur ki⁶⁹»
 «Mahzar-ı sıdk mahalleridir ki⁷⁰»
 «Arzihal-i teşekkür-mahalleridir ki⁷¹»
 «Alâ-tarîki'l-mahzar arzihalleridir ki⁷²»
 «Mahzar-ı sıhhat-eserleri⁷³»

kişileriyle verilmektedir. Bazen mahzar kelimesiyle mahzar sahiblerinin yeri değişebilir⁷⁴. Başlangıç kısmında mahzar yerine bazılarında “Arzihal” terimi geçmekte ise de ortalarında veya kapanış cümlesinden önce “Mahzar” kelimesi mutlaka geçmekte, ayrıca da toplu imza mühür belgenin mahzar olduğunu ortaya koymaktadır.

f) Nakil: Olayın anlatıldığı bu kısımda belirli bir ölçü bulunmamakta bazan kısaca olay özetlenmekte, bazan da çok uzun bir şekilde anlatılmaktadır. Örnekler için sondaki metinler ve belgeler kısmına bakılabilir.

g) Taleb ve rica: Mahzar sahipleri açısından şüphesiz en önemli rükün olan bu kısımda istekler, teşekkürler dile getirilmekte ve genellikle nazik cümlelerle ifade edilmektedir.

- “... medrese-i mezbûre merkum dâîlerine sadaka vü ihsan buyurulmak ricasına Der-i Devlet-i adâlete mahzar tarîkı üzere i'lâm olundu...”⁷⁵
 “...mevâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki vezîr-i müşârûn-ileyhin semt-i âhara atf-ı inân-ı azîmetlerine,⁷⁶ “...hâl-i âcizânemize terahhümen”⁷⁷
 “...cümlemiz şâd u handân olarak işbu lutf-ni‘am-ı seniyyenin tahdis ve teşekkürü zimmında cümle tarafından”⁷⁸

h) Hâtime: arzihal, arz, i'lâm ve mazbatalarda olduğu gibi mahzarlarda da benzer bitiş cümleleri bulunmaktadır.

66 BOA, C.DHL, nr. 3856 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

67 BOA, C.DHL, nr. 4715 (12 Receb 1170/2 Nisan 1757).

68 BOA, C.DHL, nr. 5343 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

69 BOA, C.DHL, nr. 5913 (26 Safer 1277/13 Eylül 1860).

70 BOA, C.DHL, nr. 6940 (29 Muharrem 1190/17 Mart 1776).

71 BOA, C.DHL, nr. 9637 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

72 BOA, C.DHL, nr. 11520 (29 Muharrem 1228/29 Ocak 1813).

73 TSMA.E, nr. 477/12, eski nr. 1891/39-40 (20 Şevval 1184/6 Şubat 1771).

74 TSMA.E, nr. 478/48, eski nr. 1891/131 (11 Rebiülahir 1063/11 Mart 1653).

75 BOA, AE.SMMD.IV, nr. 530 (25 Zilkade 1088/19 Ocak 1678).

76 BOA, C.DHL, nr. 4715 (12 Receb 1170/2 Nisan 1757).

77 BOA, C.DHL, nr. 6940 (29 Muharrem 1190/17 Mart 1776).

78 BOA, C.DHL, nr. 9637 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

«Bâkî fermân u ihsân sultânım hazretlerindir.⁷⁹⁾»

«Emr ü fermân devletlü inâyetlü merhametlü veliyyü'n-ni'am ve kesîrû'l-kerem efendim sultanım hazretlerindir.⁸⁰⁾»

«Bâkî emr ü fermân sa'âdetlü ve azametlü ve merhâmetlü Pâdişâhımız hazretlerindir.⁸¹⁾»

«Bâkî emr men lehü'l-emrindir.⁸²⁾»

«Bâkî emr-i fermân der-i adâlet-unvânındır.⁸³⁾»

«Bâkî emr devletli kâffe-i enâme merhâmetli veliyyü'n-ni'am-ı âlem sultanım hazretlerindir.⁸⁴⁾»

«Ve's-selâm.⁸⁵⁾»

«Lutf u inâyet ü kerem sizindir.⁸⁶⁾»

i) Tarih: mahzarlarda genellikle tarih bulunmamakta, tarihli olan birkaçında ise tarih hâtime cümlesinden sonra gelmektedir. Tarihsiz mahzarların zamanının tesbiti güçlük arz etmektedir. Ancak birçok mahzarın i'lâm veya üzerinde çeşitli bürolardan konulan buyuruldu, hüküm sûreti gibi tarih ihtiva eden kayıtlarla günümüze kadar gelmiş olması vesikanın zamanını tesbitte faydalı olmaktadır. Bu nevi kayıtlardaki tarihlerin Türkçe olmasına mukabil mahzarların sonunda tarih diğer benzeri belgelerde olduğu gibi Arabca verilmektedir.

«Tahrîren fi'l-yevmi'l-hâmîs ve'l-işrîn min şehri zilka'deti'ş-şerîfe, li-sene semân ve mi'e ve elf (Zilhicce 1108).⁸⁷⁾»

«Tahrîren fi evâsıt-ı şevvâl li-sene erba'a ve semânîn ve mi'e ve elf mine'l-izzî ve'ş-şeref (Şevval 1184).⁸⁸⁾»

«Fi'l-yevmi's-sâbi' aşer min saferi'l-hayr, sene tis'a ve işrîn ve mi'eteyn ve elf (17 Safer 1229).⁸⁹⁾»

III. İmza ve Mühür

a) İmzalar: Mahzarlarda en önemli hususlardan biri imzalar ve altındaki mühürlerdir⁹⁰⁾. Bu özelliği ile ilk bakışta mahzarı tanımak mümkün olmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi

79 BOA, AE.SMMD.IV, nr. 530 (25 Zilkade 1088/19 Ocak 1678).

80 BOA, C. ADL, nr. 1854 (29 Rebiülevvel 1196/14 Mart 1782).

81 TSMA.E, nr. 476/10, eski nr. 1891/2 (29 Zilhicce 1043/26 Haziran 1634).

82 TSMA.E, nr. 477/3, eski nr. 1891/29 (29 Zilhicce 1168/6 Ekim 1755).

83 TSMA.E, nr. 478/48, eski nr. 1891/131 (11 Rebiülahir 1063/11 Mart 1653).

84 TSMA.E, nr. 478/54, eski nr. 1891/137 (1 Receb 1211/31 Aralık 1796).

85 TSMA.E, nr. 479/3, eski nr. 1891/143 (29 Zilhicce 1231/20 Kasım 1816). Darüssaade Ağası'na sunulan bu mahzarın başlangıç cümlesi de çok farklıdır.

86 BOA, C.DHL, nr. 5343 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

87 BOA, AE.SMMD.IV, nr. 530.

88 TSMA.E, nr. 477/12, eski nr. 1891/39-40.

89 BOA, C.ADL, nr. 2292 (17 Safer 1229/8 Şubat 1814).

90 İmzanın kelime ve terim manası, İslam dünyasında özellikle Osmanlılardaki kullanılışı hakkında bk. Mehmet İpşirli, "İlmiye Mensuplarının İmzâ ve Tasdik Formülleri", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatika Semineri- Bildiriler*, İstanbul 1988, s. 177-200.

mahzarlar tek sayfa halinde düzenleniyor ve imza ne kadar çok olursa olsun aynı sayfaya yerleştiriliyordu. Bu bakımdan da çoğu kere ebadı büyük olmakta idi. İmzalar a) Tasdik ibaresi, b) Şahsın ismi veya lakabı ile birlikte ismi, c) Şahsın görevi, mevkii gibi başlıca üç unsurdan oluşmaktadır.

Tasdik ibarelerini diplomatik açıdan birkaç grupta toplamak mümkündür:

1) Dinî-hikemî unsurları ihtiva edenler

«Mâ-ra'âhü'l-mü'minûne hasenen fe-hüve inda'llâhi hasen⁹¹»

Adana valilerine mahsus harab sarayın tamiri ile ilgili mahzarın altında ayet ve hadislerden iktibaslar taşıyan şu imzâlar bulunmaktadır.

«Kâle Aleyhi's-selâm: Lâ-tecma'u ümmeti ale'd-dalâle, nemmekahû el-fakîr Kadem-zâde es-Seyyid Osman, Kaymakam-ı nakibü'l-esrâf bi-medineti Adana.»

«Esta'izü bi'llâhi ta'âlâ: "Velâ te'âvenü ale'l-ismi ve'l-udvân⁹²", nemmekahû el-fakîr; Eyyub-zâde es-Seyyid Ahmed, el-Müftî bi-medineti Adana sâbıkâ.»

«Esta'izü bi'llâhi ta'âlâ: Te'âvenü ale'l-birri ve't-takvâ⁹³, nemmekahû el-fakîr es-Seyyid el-hâc Ahmed, el-Müftî bi-medineti Adana, sâbıkâ.»

«Esta'izü bi'llâhi ta'âlâ: "İnna'llâhe ye'muruküm en-tü'eddü'l-emânâti ilâ ehlihâ"⁹⁴, ketebehü el-fakîr; es-Seyyid el-Hac İshak, el-müftî bi-medineti Adana hâla.⁹⁵»

2) Mahzar muhtevasının gerçeği ve uygunluğunu ifade eden cümleler:

«Mâ-hurrirre fi hâze'l-kitâb vâkı'un, v'Allâhu a'lemü bi's-savâb, İbrahim Seyyid, el-imâm bi-câmi-i şerîf.⁹⁶»

«Mahzarda yazılan hakdır, kerem sultanıma lâyıkdır, harrerehû el-fakîr Mustafa, el-imâm bi-Taşmescid.⁹⁷»

3) Bende başlığı altında genellikle kısaca verilen imzalar:

«Bende: Lutfullah Halife»

«Bende: Ahmed, sâkin-i Çatalca»

«Bende : es-Seyyid Mehmed, el-İmam bi-Câmi-i Hurrem Ağa.⁹⁸»

91 Müminlerin hoş görüp beğendikleri Allah katında da beğenilmiştir.

92 "...günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın...", *Kur'an*, el-Mâ'ide, ayet nr. 2.

93 "...iyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın...", *Kur'an*, el-Mâ'ide, ayet nr. 2.

94 "...Allah size mutlakâ emânetleri ehli olanlara vermenizi ...emreder", *Kur'an*, en-Nisâ, ayet nr. 58.

95 BOA, C.DHL, nr. 13786 (11 Zilkade 1234/1 Eylül 1819).

96 BOA, C.DHL, nr. 3856 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

97 BOA, AE.SMMD.IV, nr. 530 (25 Zilkade 1088/19 Ocak 1678).

98 BOA, C.ADL, nr. 2292 (17 Safer 1229/8 Şubat 1814).

Mahzarda şehir kadısının imzasına ayrıcalık tanındığı, sol alt köşeye iri harflerle kadının imzasının konulduğu diğer imzaların daha küçük ve mütevâzi yer aldığı da olurdu⁹⁹.

Kadı Ahmed Efendi'den şikayetle ilgili harekeli nesihle yazılmış Arabca mahzarın altında, diğer mahzarlarda görülmeyen 7-8 satırlık imzalar yer almaktadır¹⁰⁰. Mühürler sayfanın tam arkasında imzaların mukabiline konulmuştur.

Gayrimüslimler mahzardaki Osmanlıca “Bende” başlığı altında “Bende Yasef kulları”, “Bende Maho kulları”, “Bende Karabet kulları” şeklinde¹⁰¹ veya bulunduğu yere nisbetle “Manastır-ı Ayeyorgi Rahibleri” şeklinde¹⁰², bazan da “Yani Kocabaşı” şeklinde¹⁰³ verilir. Gayrimüslim imzalarının kendi dil ve alfabelerinde verildiğine de sık sık raslanmaktadır¹⁰⁴. Bunların imzaları listenin en altında yer alırdı.

b) Mühür ve Parmak izi: İslam dünyasında çok eski bir geleneği olan ve Hz. Peygamber devrinden¹⁰⁵ beri İslam ve Türk Devletlerinde kullanılan mühür, Osmanlı döneminde tatbikat, şekil ve muhteva bakımından çok gelişmeye mazhar olmuştur¹⁰⁶. Çeşitli tatbik mühür albümleri meydana getirilmiştir¹⁰⁷.

Mahzarlarda mühürler imzaların altında yer alır, imzalar çok yoğun ise sayfanın arkasında imzanın mukabiline konulurdu¹⁰⁸. Müslümanlara ait mühürlerin bariz vasıfları ebadı ve ihtiva ettiği ibareler genel olarak bilinmekte ise de gayrimüslimler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Mahzarlarda görüldüğü kadarıyla gayrimüslimlere ait mühürlerin de bazı özellikleri taşıdığı söylenebilir. Bunlar;

- a) Tamamen Osmanlı Türkçesi ile kazılmış olan mühürler¹⁰⁹,
- b) Kısmen Osmanlı Türkçesi, kısmen kendi dillerinde kazılmış olanlar¹¹⁰,
- c) Bilhassa bazı rahiplere ait oldukça iri ve içerisinde resimler bulunan mühürler¹¹¹ şeklinde sıralanabilir.

99 TSMA.E, nr. 478/19, eski nr. 1891/101 (28 Rebiülevvel 1063/26 Şubat 1653).

100 TSMA.E, nr. 478/15, eski nr. 1891/97 (6 Cemaziyevvel 1003/17 Ocak 1595).

101 BOA, C.DHL, nr. 13528.

102 BOA, C.DHL, nr. 5343 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

103 Kezâ.

104 BOA, C.DHL, nr. 12923 (12 Zilkade 1207/21 Haziran 1793); nr. 3856 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840); nr. 16704 (21 Zilhicce 1193/30 Aralık 1179).

105 Hz. Peygamber devri ve daha sonraki uygulama için bk. J. Allan, “Hatem”, *İA*, V, s. 359-363.

106 Osmanlılarda çeşili mühürler ve örnekler için İ. H. Uzunçarşılı, *Topkapı Sarayı Müzesi Mühürler Seksiyonu Rehberi*, İstanbul 1959.

107 Mühür albümleri ve örnekler için bk. G. Kut-N. Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Ankara 1984, s. 231-234.

108 TSMA.E, nr. 478/15, eski nr. 1891/97 (6 Cemaziyevvel 1003/17 Ocak 1595).

109 BOA, C.DHL, nr. 1352; C.ADL, nr. 2376 (12 Ramazan 1293/1 Ekim 1876). «Ancak bu evrak bir mazbatadır.»

110 BOA, C.DHL, nr. 12527 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

111 BOA, C.DHL, nr. 5343 (29 Zilhicce 1255/4 Mart 1840).

IV. Mahzarın Tâbi Olduğu İşlemler

Mahzarın hazırlanıp ilgili makama sunulmasından neticesi alınıncaya kadar birçok işleme tâbi tutulduğu, bu makamlar tarafından çeşitli yazılar yazıldığı ve kayıtlar düştüğü bilinmektedir. Osmanlı bürokrasisi ve diplomatiği açısından son derece önemli olan bu prosedürün tesbiti de bazı zorluklar arz etmektedir.

Bilindiği gibi arzihal ve mahzar sunanlar bunun sıhhat ve tesirini artırmak maksadiyle fetva, i'lâm, arz ve telhis gibi belgelerle takviyede bulunurlardı. Bilhassa idarecilerden şikayetlerle ilgili mahzar ve arzihallerde adeta bu bir zaruretti¹¹². Çünkü çeşitli olaylardan ve misallerden anlaşıldığına göre zaman zaman toplu imza taşıyan mahzarların gerçek dışı olduğu zorla düzenletildikleri bilinmekte, bu mahzarların başka belge ve kaynaklarla teyidine ihtiyaç duyulmakta idi. Nitekim a'yan olmak isteyenlerin zaman zaman sahte arz ve mahzar düzenledikleri görülmektedir¹¹³.

Mahzarla ilgili prosedürü ve yapılan işlemleri, a) Mahzara ek olarak düzenlenen belgeler; b) Mahzar üzerinde yazılan derkenar ve kayıtlar şeklinde başlıca iki noktada toplamak mümkündür. Muamele görmüş mahzarlar bu konuda en dikkate değer olanlardır¹¹⁴.

1) Mahzara ek olarak düzenlenen belgeler: Mahzar sahipleri genellikle kadiya müracaatla arz ettikleri hususu i'lâmla te'yid ve tasdik ederek İstanbul'a bildirmesini rica ederlerdi. Meselâ Eskişehir'de a'yanlık iddiasında bulunan Delibeyoğlu Mehmed ve arkadaşı Abdülvehhab'ın halka zulmettiği, mal ve eşya gasbettikleri bu eşkiyanın bertaraf edilmesi için düzenledikleri mahzarı kadiya götürerek "Nâ-çâr terk-i evtân edeceğimiz âşikâr olup dâd u feryâd için biz aceze fukarâ mahzar itdik, siz dahi mahzarımızı musaddik i'lâm edi-virin" diyü niyaz ve bi'd-defe'ât ricâ vü ibrâm etmeleriyle... diye ricâda buldukları Eskişehir kadısının 5 Rebî'ulevvel 1205 /12 Kasım 1790 tarihli i'lâmında ifâde edilmektedir¹¹⁵.

Ayrıca mahzar ve kadı i'lâmını te'yiden sadrazama hitaben yazılan müstakil arzın üzerinde veziriazamın 28 Rebî'ulevvel 1205 tarihli buyrulduzu "Merkumün Delibeyoğlu Mehmed ve refîki Abdülvehhab'ın li-ecli't-te'dîb Kütahya kal'asına kal'a-bend için Kütahya mütesellimi Abbas Ağa'ya hitâben mübaşirli emr-i şerîf isdar olunmak buyuruldu" şeklindedir¹¹⁶.

112 Özkaya, *a.g.e.*, s. 221.

113 Niğbolu sancağına bağlı Lofca'da ayanlığı ele geçirmek için yapılan mücadele bir örnek teşkil etmektedir. Lofca'da ayan olmak için uğraşan Abdullah ağa sahte i'lâm ve mahzar düzenleterek İstanbul'a göndermiş, bilâhire bu durum anlaşılmıştır. Özkaya, s. 214.

114 Muamele görmüş bir mahzar örneği için bk. Kütükoğlu, *Diplomatik*, s. 59, nr. 155.

115 BOA, C.DHL, nr. 11351.

116 BOA, C.DHL, nr. 11351.

Mahzarla ilgili i‘lâmı düzenleyen kadı kendi kaza halkının mahkemeye gelerek düzenledikleri mahzarı gösterdiklerini ve i‘lâmla durumu İstanbul’a bildirmeyi istediklerini bu gerekçe ile i‘lâmı düzenlediğini bildirirdi¹¹⁷. Mahzarın kadı huzurunda yazılıp imzalandığı da olur ve sicile işlenirdi.

Mahzarların kadı i‘lâmı ile birlikte Divân’a arzedilmesinin bir gelenek olduğu uygulamalardan anlaşılmaktadır. İ‘lâmlarda yer alan ifadeler mahzarla birlikte düzenlenmesinin lüzûmunu göstermektedir. Filibe kadısı Mehmed Hafid Efendi i‘lâmında halkın ağzından “Cümlemiz itti-fâkıyle tahrîr olunan mantukı üzere Der-i Aliyye’ye i‘lâm olunması matlubumuzdur” diyü ahâlî-i beldeden cemm-i gafîr meclis-i şer‘-i hatîrde iltimâs etmeleriyle” demektedir¹¹⁸.

Mahzar ile i‘lâm arasındaki diğer önemli bir ilişki de muhtevalarının ve olayı anlatışlarının birbirine benzemesidir. Ancak mahzar genellikle olayı daha ayrıntılı i‘lâm ise muhtasar vermektedir.

Mahzarın telhis ile Padişaha arz edilip gereği sorulduğu da olurdu. Nitekim Çatalca’da Sürgün köyünde izinsiz olarak yeniden tamir olunan kilisenin yıkılması için irâde-i seniyye ile birkaç yetkili görevlendirilmiş, Çatalca halkı gönderdikleri mahzarda kilisenin yıkıldığını arzetmişlerdir. Mahzarı bir telhisle, sadrıa‘zam II. Mahmud’a arzetmiş Padişah telhisin üzerine “Benim vezirim emr-i âlînin kaydı balâsına şerh verile” hatt-i hümayununu eklemiştir¹¹⁹.

2) Mahzar üzerinde yazılan derkenar ve kayıt işlemleri: Mahzarların üzerinde kadı, sadrıa‘zam, şeyhülislam, defterdar vb. yetkililerin kayıtlar düştüğü, işlemler yaptığı görülmektedir.

Çankırı’da Toprak Medresesinin tevcihi ile ilgili sunulan mahzarın üzerinde Şeyhülislam Çatalcalı Ali Efendi’nin “Mezbur es-Şeyh Mustafa mahall ü müstahik olmağın medresesi mezbûre sadaka buyurulmak rica olunur. Mine’ d-dâ‘î Ali el-fakîr, ufiye anı” işaret-i aliyyesi bulunmakta; bunun üzerinde Veziria‘zamin, “Sahh, mücibince tercih olunmak buyuruldu, 18 Zilhicce, sene 1088” buyuruldusu yer almaktadır¹²⁰.

Çatalca ahalisinin, kilisenin yıkıldığını bildiren mahzarının üstünde “Çatalca ahalisinin mahzarıdır” kaydı bulunmakta bu kaydın kimin tarafından düşüldüğü belli olmamaktadır¹²¹.

Üzerinde yapılan işlemler açısından Divriği halkı tarafından verilen mahzar incelenmeğe değer niteliktedir. Divriği halkının ma‘den emininin halka zulüm ve eziyetinden şikayet

117 TSM.A.E, nr. 477/12, eski nr. 1891/39 (20 Şevval 1184/6 Şubat 1771).

118 TSM.A.E, nr. 380/39, eski nr. 858/6-9 (5 Cemaziyelahir 1168/19 Mart 1755).

119 BOA, C.ADL, nr. 2292 (17 Safer 1229/8 Şubat 1814).

120 BOA, AE.SMMD.IV, nr. 530

121 BOA, C.ADL, nr. 2292 (17 Safer 1229/8 Şubat 1814).

eden tarihsiz mahzarı üzerinde Divriği mutasarrıfına ve kadılarına giden hükmün evâhir-i Rebi‘ulevvel 1143 tarihiyle sureti çıkarılmış üzerine de Divriği’den ne miktar kömür ferman olunmuştur... hümâyûndan derkenar oluna kaydı düşülmüştür.

Defterdarın, mahzarın sol üst kenarından başlayan ve sağ tarafında devam eden arzının üzerine, veziriâzam buyuruldusunu yazmıştır. Birkaç çeşit işlem gören belgede sadece iki tarih bulunmakta bu bakımdan evrakın tekemmül seyrini ve süresini tam olarak tarihlemek mümkün olmamaktadır¹²².

Sabık Belgrad Müftüsü Mehmed Said Efendi’nin dönmesine müsaade olunması hakkında ulemâ, eşraf vesâ’ire imzalarıyla veziria‘zama gönderilen mahzarın üzerinde veziria‘zamin, “mahzar”, “i‘lâm”, “ferman”, “buyruldu” münasebetleri bakımından önemli sayılabilecek şu buyuruldusu bulunmaktadır¹²³:

“Müderrişin-i kirâmdan sâbıkâ Belgrad Müftisi faziletlü Mehmed Said Efendi-zîde fazluhü-inhâ olunur ki:

Bu esnâda senin bu tarafta bulunman lâzım olduğundan itlakın için mahrûse-i mezbûrenin ulemâ ve sulehâ ve e’imme ve hutabâ vesâ’ir ahâlileri işbu memhûr arzihalleriyle tarafımızdan inhâ ve istirham eylemeleriyle niyâzlarına müsâ‘ade birle itlakın için bir kıt’a femân-ı âlîşân sudûru niyâziyle der-i devlet medâra bir kıt’a mahzar ve i‘lâm-ı şer‘iyye ve tarafımızdan tahrîrât nakil ve irsâl olunmakla imdi senin bir gün akdem bu tarafta vücudun lazım u lâ-büd olmağın buyuruldumuz vusulünde emr-i âlîşân vurûdına tevakkuf etmeyüp der-akab olduğun mahalden kalkup serî’an ve âcilen bu tarafa gelmene mezîd-i sa’y u dikkat eylemeniz bâbında iş bu buyuruldu ısdâr..., fi selh-i Re‘biulevvel, sene 1196.”

Mahzarların üzerinde kadıların tasdik ve tevsik ibareleri yer alabilirdi. Haleb Mahkemesi başkatibi Günânî-zâde’nin eski Haleb valisi Hurşid Paşa tarafından mahkeme kararı aksine elli kese akçe cezâ ödemeye zorlandığı ve ailesiyle birlikte perişan olduğu, haksızlığın giderilmesi konusunda ferman çıkarılmasını isteyen Arabca mahzarın üstünde Yafa kadısının “*Hâzâ arzu ahâlîi Yafa sahihün, nemmekahû el-Fakîr ileyhi ta‘ala Mehmed el-müvellâ hilâfuhû bi-iskele-i Yafa*” kaydı bulunmaktadır¹²⁴.

Mahzar verenler genellikle, bir ferman çıkarılarak uğradıkları haksızlığın giderilmesini isteklerinin yerine getirilmesini isterlerdi. Mahzar üzerine çıkan fermanlar kadı siciline kaydedilirdi. Bu şekil de Haleb mahkemesi sicillerine kaydedilen bir ferman Prof. H. İnalçık tarafından yayınlanmıştır¹²⁵.

122 BOA, C.DRB, nr. 3255 (4 Cemaziyelahir 1143/15 Aralık 1730).

123 BOA, C.ADL, nr. 1854 (29 Rebiülevvel 1196/14 Mart 1782).

124 BOA, C.ADL, nr. 1638 (29 Zilhicce 1234/19 Ekim 1819).

125 H. İnalçık, “Şikâyet Hakkı, ‘Arz-ı Hâl ve ‘Arz-ı Mahzar’lar”, *Osmanlı Araştırmaları*, VII-VIII (İstanbul 1988), s. 54.

Sonuç olarak, belgelerin diplomatik açısından ciddi olarak incelenmesi çeşitli zorlukları olan, sabır isteyen bir ilmî meşguliyettir. Konunun tarihi seyirini takip etmek için pek çok belgeyi en ince ayrıntılarıyla incelemek, aklam ve muamelattaki gelişme ve değişimleri takip etmek gerekmektedir. Bu çalışmada bir giriş mahiyetinde mahzarlar diplomatik açısından incelenmeye çalışıldı. Birçok belge incelenmiş olmakla birlikte bu konuda hala çözülemeyen diplomatik problemlerin olduğunu belirtmek gerekir. Yapılacak yeni çalışmalarla yeni bazı tespitlerin yapılacağı, daha önce belirlenmiş olan bazı görüşlerin değişeceği en önemlisi de böylece Osmanlı diplomatiğinin gelişmeler kaydedeceği şüphesizdir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Arşiv Kaynakları

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

İrade Tasnifi Dahiliye (İ.DH).

Ali Emiri Tasnifi Sultan Mehmed IV (AE. SMMD. IV).

Cevdet Tasnifi

Adliye (C.ADL).

Darphane (C.DRB).

Maarif (C.MF).

Dahiliye (C.DHL).

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA)

Evrak Tasnifi (TSMA.E)

Araştırma Eserler

Allan, J., “Hatem”, *İA*, V, 359-363.

Asım Efendi, *Kāmus Tercümesi*, İstanbul 1305, II.

Baysun, C., “Budin”, *İA*, II, 755-757.

Ersoy, Osman, *XVIII. ve XIX. Yüzyılda Türkiye’de Kağıt*, Ankara 1963.

Gökbilgin, M. T., *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî*, İstanbul 1979.

Göyünç, N., “Van”, *İA*, XIII, 200-201.

İnalcık, H., “Şikâyet Hakkı, ‘Arz-ı Hâl ve ‘Arz-ı Mahzar’lar”, *Osmanlı Araştırmaları*, VII-VIII (1988), s. 33-54.

İpşirli, M., *Diplomatik Açidan Mahzar*, Yayınlanmamış Profesörlük Takdim Tezi, İstanbul 1988.

_____, “İlmiye Mensuplarının İmzâ ve Tasdik Formülleri”, *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri- Bildiriler*, İstanbul 1988, s. 177-200.

Kut, G. - N. Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Ankara 1984.

Kütükoğlu, M. S., *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul 1994.

_____, *Osmanlılar 'da Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983.

M. Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lugatı*, İstanbul 1986.

Nedkov, B., *Ottoman-Turkish Diplomats and Paleography II: Documents*, Sofie 1972.

Osmanlı-Türk Diplomatîği Semineri, ed. M. S. Kütükoğlu, İstanbul 1995.

Özkaya, Y., *Osmanlı İmparatorluğunda Âyânlık*, Ankara 1977.

Pakalın, M. Z., *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, II.

Redhouse, J., *Türkçe'den İngilizce'ye Lugat Kitabı*, İstanbul 1921.

Steingass, F., *Persian-English Dictionary*, Beirut 1970.

Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri, ed. M. S. Kütükoğlu, İstanbul 1988.

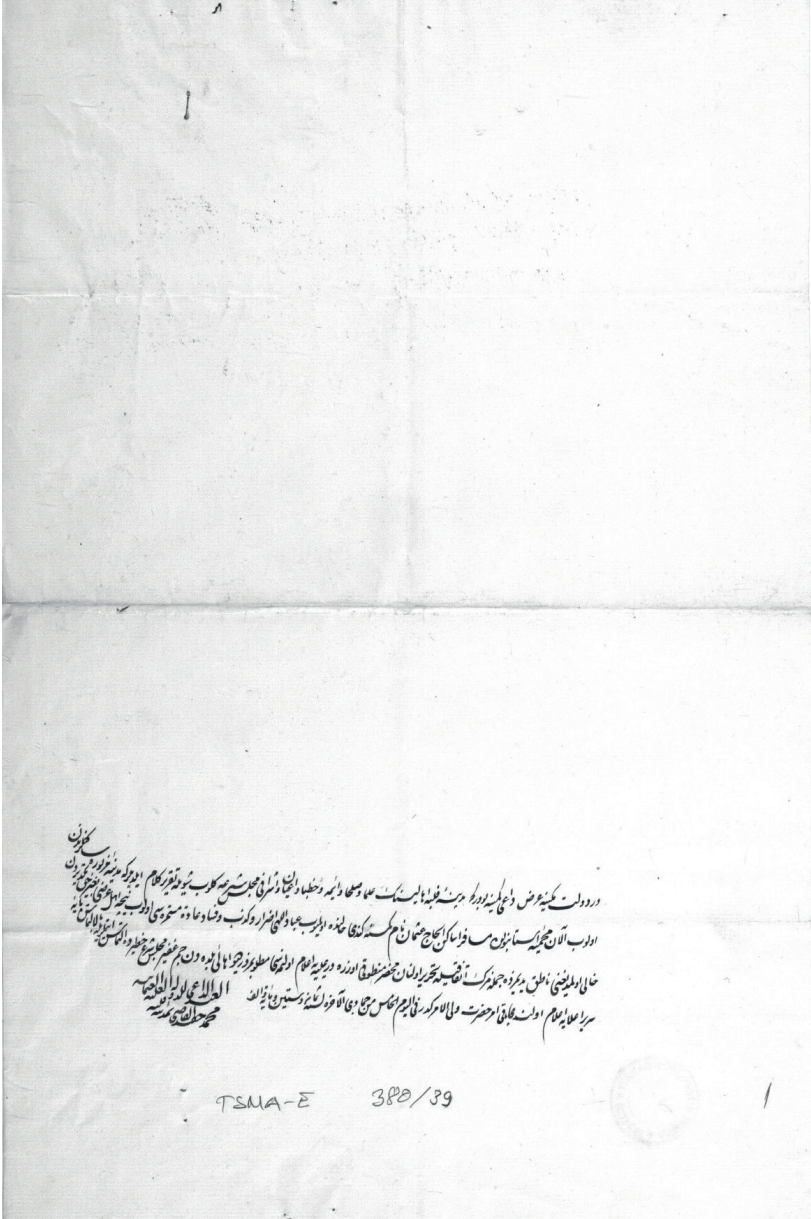
Uzunçarşılı, İ. H., *Topkapı Sarayı Müzesi Mühürler Seksiyonu Rehberi*, İstanbul 1959.

Zajaczkowski, “Diplomatic”, *EI*, II, s. 316.

EKLER

Örnek Mahzar Vesikaları ve Transkripsiyonları

A) İ'lâm ve Mahzar

(TSM.A.E, nr. 380/89, belge 1)

Özet: Filibe sakinlerinden olup İstanbul'da misafireten sakin bulunan Hacı Osman isimli kimsenin sürekli fesatçılık yaptığı ifadesine dair Filibe kadısının ilamıyla ahalinin mahzarı; Yanya'da Londar kasabası sakinlerinden Tepiroğlu Osman ve yoldaşı olan bir şakinin sürekli halka zarar verdikleri, şakilerin kazada oldukları anlaşılması halinde Mora Cizyesi'ne 5000 kuruş ödemeyi taahhüd ve tekeffül ettikleri.

Tarih: 5 C 1168 (19 Mart 1755)

İ'lâm

Der-i devlet-mekîne arz-ı dâ'î-i kemîne budur ki,

Medîne-i Filibe ahâlîsinin ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve hutebâ ve a'yân ve eşrâfi meclis-i şer'a gelüp şöyle takrîr-i kelâm eylediler ki:

Medîne-i mezbûre sâkinlerinden olup el-ân mahmiye-i İstanbul'da müsâfiren sâkin el-Hac Osman nâm kimesne kendi hâlinde olmayıp ibâdullâhı ısrâr ve kizb ü fesâd âdet-i müstemirresi olup, niçe ehl-i ırzı bi-gayri hakkın tekdirden hâlî olmadığını nâtik yedimizde cümlemizin ittifâkıyla tahrir olunan mahzar mantûkı üzre Der-i Aliyyeye i'lâm olunması matlûbumuzdur diyü ahâlî-i beldeden cem'-i gafîr meclis-i şer'-i hatîrde iltimas etmeleriyle bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i a'lâya i'lâm olundu.

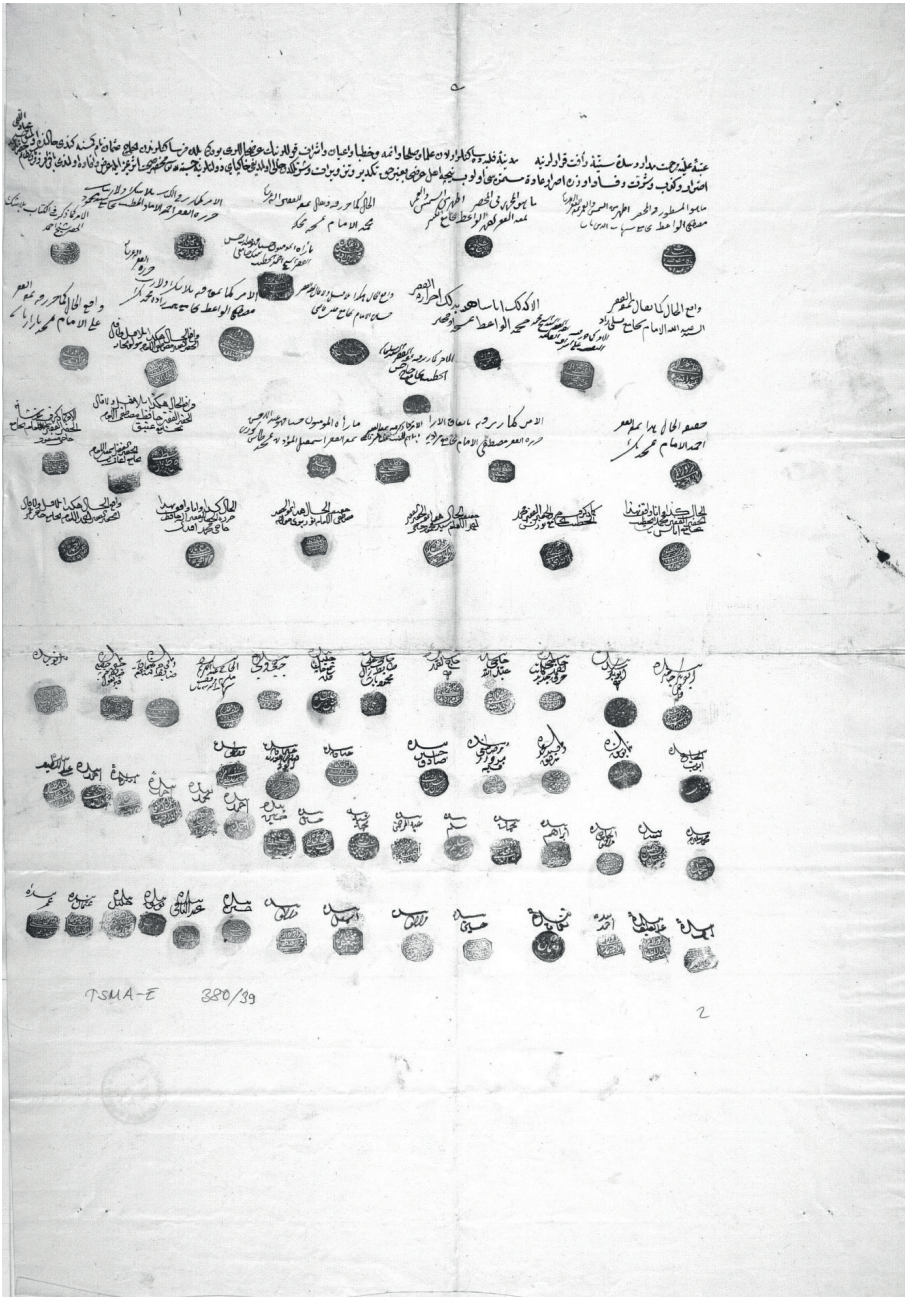
Bâkî emr hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi'l-yevmi'l-hâmis min cumâde'l-âhire, sene *semân ve sittîn ve mi'e ve elf*.

El-abdü'd-dâ'î li'd-Devleti'l-Aliyyeti'l-Osmaniyye

Mehmed Hafîd el-kadî bi-Medine-i Filibe.¹²⁶

126 TSMA.E, nr. 380/39 (858/6-9).

(T.S.M.A.E, nr. 380/89, belge 2)

Mahzar

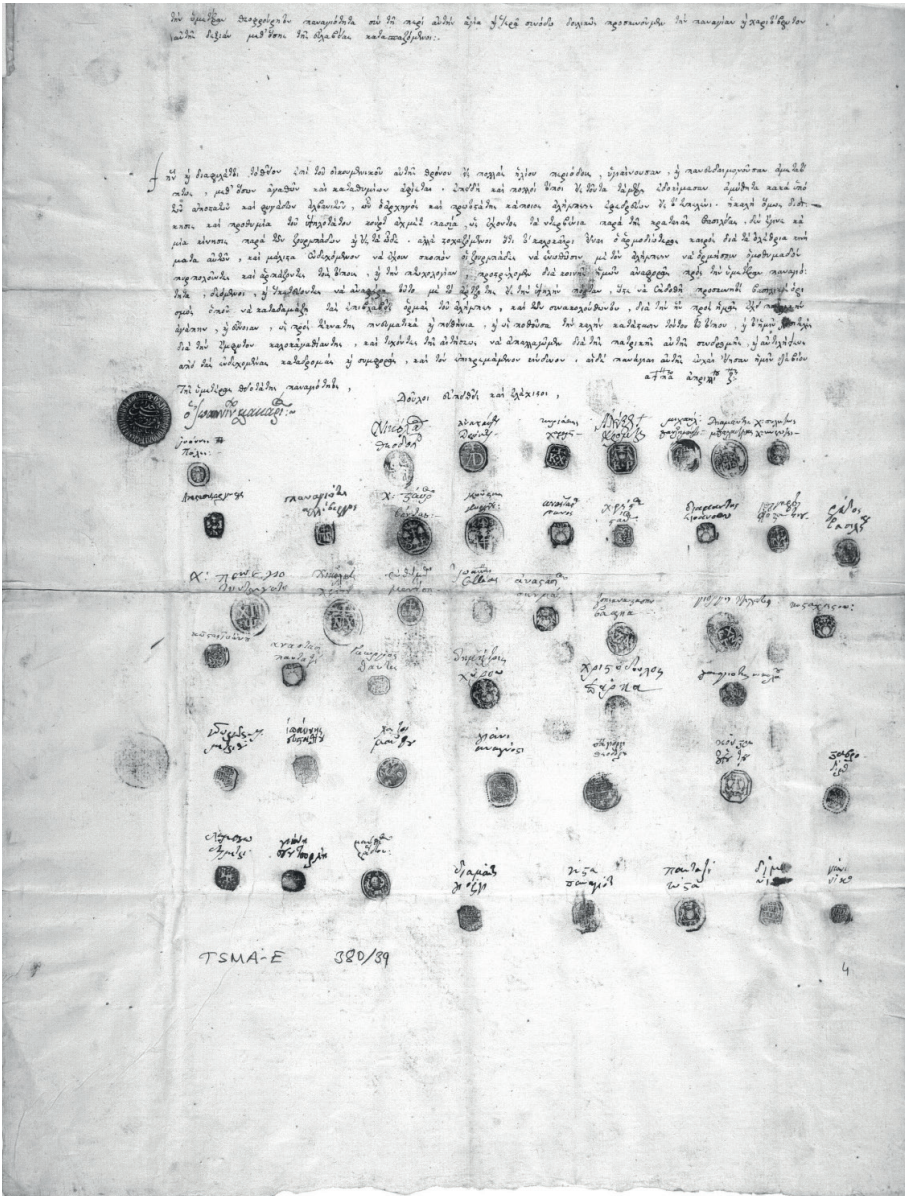
Atabe-i aliyye-i merhamet-medâr ve sÛdde-i seniyye-i re‘fet kararlarına:

Medine-i Filibe’de sâkinler olan ulemâ ve sulehâ ve e’imme ve hutabâ ve a‘yân ve eşrâf kullarının arzıhalleri budur ki:

Beldemiz sakinlerinden el-Hac Osman nâm kimesne kendi hâlinde olmayıp, ibâdullâhı ızrâr u kizb ve şirret ü fesâd üzere ısrâr âdet-i müstemirresi olup, niçe ehl-i ırzı bi-gayri hakkın tekdîr ve tezvîrât ve şirretlikten hâlî olmadığı hâk-ı pây-i devletlerine hasbeten li’llâhi te‘âlâ mahzar-ı sıhhat-eserimiz ile arz u ifâde olundu.

Bâkî emr ü fermân sultânım hazretlerindir.¹²⁷

127 TSMA.E, nr. 380/39 (858/6-9).

(TSMA.E, nr. 380/89, belge 4)

B) Mahzar ve İ'lâm

(TSMAA.E, nr. 477/12, belge 1)

Özet: Gördüs ahalisinin voyvodoları Ali Ağa'dan memnun oldukları, mukataanın yine Ali Ağa'ya iltizam edilmesi talepleri ve konuyla ilgili Gördüs Kadısı Seyyid Mehmed'in ilamı .

Tarih: 20 N 1184 (9 Aralık 1770)

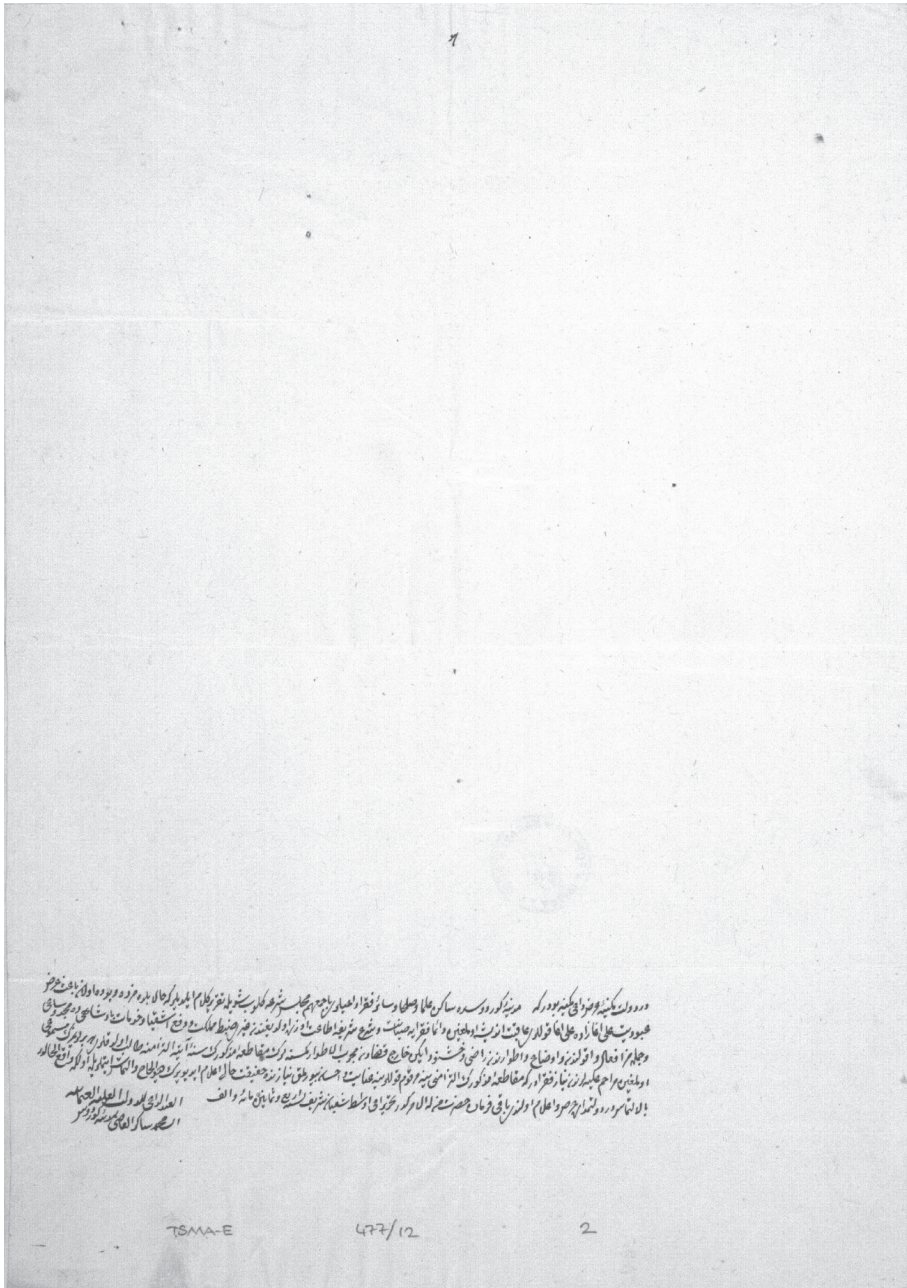
Mahzar

Atabe-i aliyye-i adâlet-unvân ve sūdde-i seniyye-i sa'âdet-nişân lâ-zâlet âliyeten ilâ yevmi'l-haşri ve'l-mîzân niyâz-gâhına medîne-i Gördüs'de sâkin iş bu zeyl-i mahzar-ı sıhhat-eserde mastûru'l-esâmî olan ulemâ ve sulhâ ve a'yân ve müderrisîn-i kirâm ve sâdât ve e'imme hutebâ ve sâ'ir fukara ve zu'afâ dâ'ilerinin bi-tarîki'l-mahzar inhâ ve i'lâmları budur ki:

Hâlâ medîne-i mezburede voyvodamız olan ba'is-i ruk'a-i ubüdiyet Ali Ağa-zâde Ali Ağa kulları beldemizin eben an ced-din hânedânından olup, sekiz seneden beri beldemizde voyvoda olup her vechile müstakim ve kendi hakkına kanâ'at eder, âkibet-endîşe ve kanâ'at-pîşe, hüsni-hulk sahibi edîb ü kâmil ve cümlelerin hayr-hâhı olmaktan nâşî dâ'imâ fukarânın ırz ve mallarını himâyet ü sıyânet ve evâmîr-i aliyye ile vârid umûr-ı mühimmenin itmâmına mücidd ü sâ'î ve elh-i beldenin huzûr u istirâtlarına bâ'is [ü] bâdî ve zabt-ı memleket ve def'î eşkiyâyâ kâdir, cümlemiz kendinin evzâ vü etvârından ve etbâ'ından hoşnud ve râzî ve müddet-i medîde beldemizin voyvodalığı ibkâ olunmak cümlelerin matlûb u marzîlerimiz olup, vucûh-ı adîde ile ibâdullâha nâfi' bendeleri olmağın bu sene-i mübâreke mukata'anın iltizam temessüki yine merkûm bendelerinden gayriye verilmek lâzım gelirse cümlelerin ihtilâl ve ihtilâfından gayri ahâlî-i beldenin perâkende vü perişân olmasına bâ'is [ü] bâdî olmağın, inâyet-i aliyyelerinden ve eltâf-ı celiyyelerinden niyâz-ı fukarâdır ki, mukâta'a-yı mezkûrun sene-i cedîd temessükünün yine merkûm bendelerine inâyet ü ihsân buyurulmak ricâsında fukarâ emn ü râhatda olup, ed'îye-i bi'l-hayrlarına mazhar olunmak bâbında ol ki vâki' ola bi't-tazarru' ve'l-ibtihâl Der-i devlet masîre işbu mahzar-ı sıhhat-eser inhâ vü ifâde olundu. Bâkî emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emri ve'l-ihsânındır. Tahrîren fî evâsıtı şevvâl sene erba'a ve samânîn ve mi'e ve elf. Men lehü'l-izzü ve's-şeref.

(Mahzarın altında 72'si mühürlü, 5'i parmak izli, 2'si mühürsüz olmak üzere 79 imza bulunmaktadır.¹²⁸)

128 TSMA.E, nr. 477/12 (1891/39).

(TSMA.E, nr. 477/12, belge 2)

İ'lâm

Der-i devlet-mekîne arz-ı dâ'î-i kemine budur ki:

Medîne-i Gördüs'de sâkin ulemâ ve sulehâ ve sâ'ir fukarâ dâ'ileri bi-ecma'ihim meclis-i şer'a gelüp şöyle takrîr-i kelâm eylediler ki:

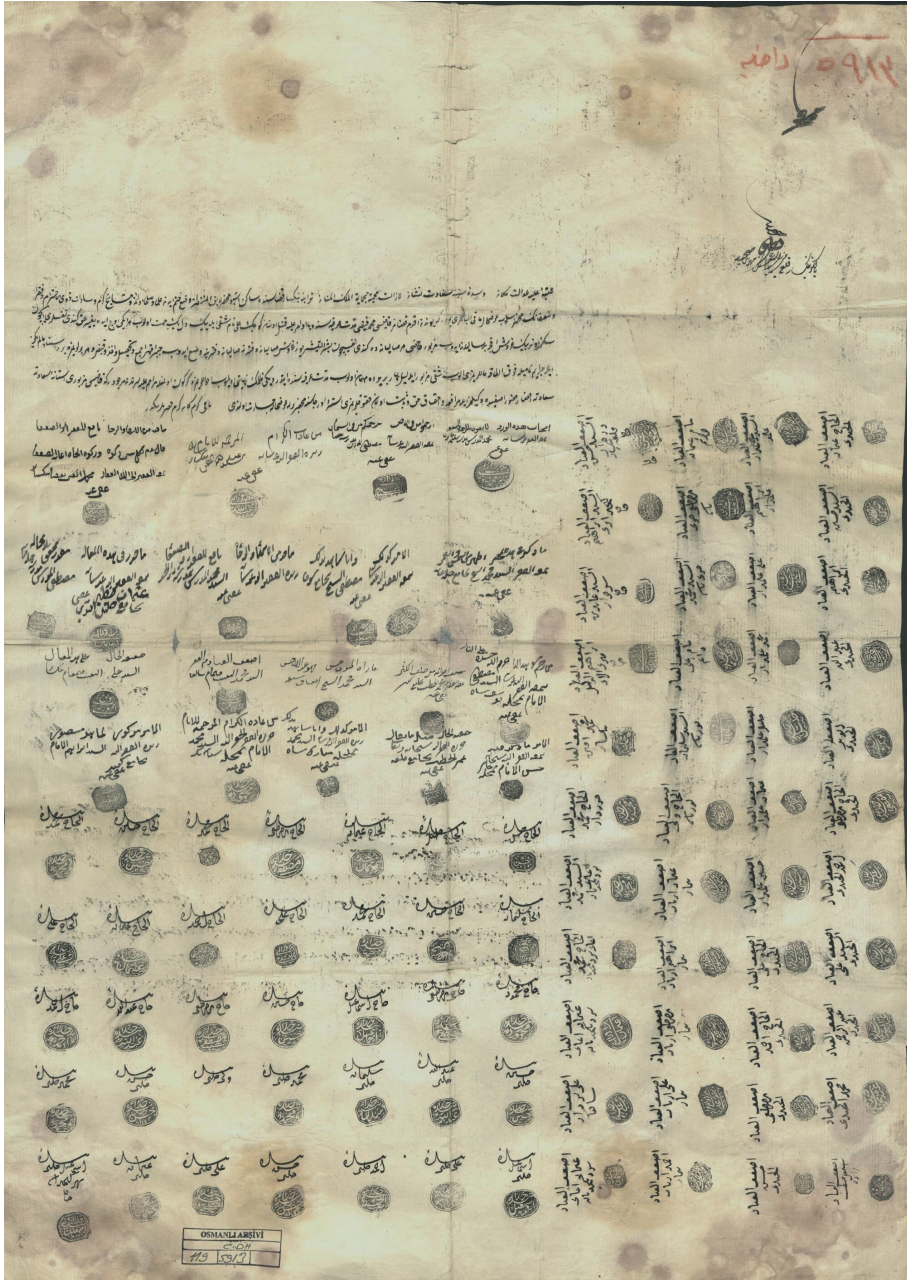
Hâlâ beldemizde voyvoda olan bâ'is-i arz-i ubûdiyyet Ali Ağa-zâde Ali Ağa kulları âkibet-endîşe olmağın dâ'imâ fukarâya siyânet ve şer'-i şerîfe itâ'at üzre olduğundan gayri zabt-ı memleket ve def'-i eşkiyâ ve hidemât-ı pâdişâhîde mücidd ü sâ'î ve cümlemiz ef'âl ü akvâlinden ve evzâ' u etvârından râzî vü hoşnûd iken hâriç-i kazadân mücerrebül'etvâr kimesnelerin mukâta'a-i mezkûrun sene-i âtiye iltizâmına tâlib oldukları her - birlerimizin mesmu'ı olmağın merâhim-i aliyyelerinden niyâz-i fukarâdır ki, mukata'a-i mezkûrun iltizâmını yine merkûm kullarına inâyet ü ihsân buyurulmak niyâzında hakikat-i hâli i'lâm edi-verin diyü ilhâh u iltimâs etmeleriyle evvelki vâki'u'l-hâldir. Bi'l-iltimâs Der-i devlet-medâra arz u i'lâm olundu. Bâkî fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Tahrîren fî evâsıt-ı şa'bân-ı şerîf, sene erba'a ve semânîn ve mi'e ve elf.

El-abdü'd-dâ'î li'd-Devleti'l-Aliyyeti'l-Osmaniyye, es-Seyyid Mehmed Şâkir, el-kadî bi-medîne-i Gördüs.¹²⁹

129 TSMA.E, nr. 477/12 (1891/40).

C) Mahzar, Arz ve Buyruldu

(BOA, C.DHL, nr. 5913)

Özet: Niksar Kadısı Mehmed Feyzi Efendi'nin zaman-ı hükümetinde maktul Küçük Ali nam şaki ile birleşerek kendilerine fazla saliyane aldığından ve sair suretle de zulüm ve taaddi eylediğinden bahisle şikayet ve icra-yı muhakemeleri talebine dair yüzü müteceviz mühür ile verilen mazhar ve ilam.

Tarih: 26 S 1177 (5 Eylül 1703)

Mahzar

Atebe-i aliyye-i adâlet-mekâna ve sÛdde-i seniyye-i sa'âdet nişâna lâ-zâlet mahmiyeten bi-himâyeti'l-Meliki'l-Mennân turâbına Niksar kazâsında sâkin işbu mahzar-ı lâyıki'l-manzara va'z-ı hatem eden ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve meşâyihi-i kiram ve sâdât-i zevi'l ihtirâm ve fukarâ ve zu'afânın mahzar-uslûb arzihâl-i mâfi'l-bâlleri budurki:

Bundan akdem kazâmız kadısı Mehmed Feyzi müddet-i örfiyesinde bâ-evâmir-i aliyye katl olunan Küçük Ali nâm şaki ile yek-dil [ü] yek-cihed olup, her iki üç ayda bi-gayri hakkın kendi nefisleri için sekiz onar bin guruş akça sâliyâne idüp mezbûr kadı her sâliyânede kendi nefsi-içün beşer altışar yüz guruş sâliyâne defterine vaz' idüp cebren [ve] kahren cem' ve tahsîl ve ahz u kabz ve herbirlerimize birer isnâd-ı mâlem-yekün ile cerâ'im nâmiyle fevka't-tâka mâllarımızı alup şakî-i mezbur ile 1eyl [ü] nehâr bir yerde mihmân olup müddet-i örfiyesinde etdirdiği zÛlmün nihâyeti olmayup ahvâllerimiz diğere-gün olmağla merâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki kadı-yı mezbûrî Asitâne-i sa'âdete ihzâr, huzûr-ı âsafide vekilimiz ile murafa'a ve ihkâk-ı hakk ve sâbit olan hukûklarımızı istirdâd ricâsına mahzar birle arzihâle cesâret olundu. Bâkî kerem-kân kerem hazretlerindir.

İmzalardan seçmeler:

«Mâ-zükire fi hâze'l-mahzar, azhara mine'ş-şems ve'l-kamer, nemmekahû el-fakir es-Seyyid Mehmed eş-Şeyh bi-Câmi-i ..Hâne.»

«Ez'afû'l-ibâd, es-Seyyid Hasan, Dizdâr-ı kal'a-i Niksar hâlâ.»

«Ez'afû'l-ibâd es-Seyyid İbrahim, Kethüdâ-yeri hâlâ.»

«Ez'afû'l-ibâd İbrahim, el-Vekîl Miralay hâlâ.»

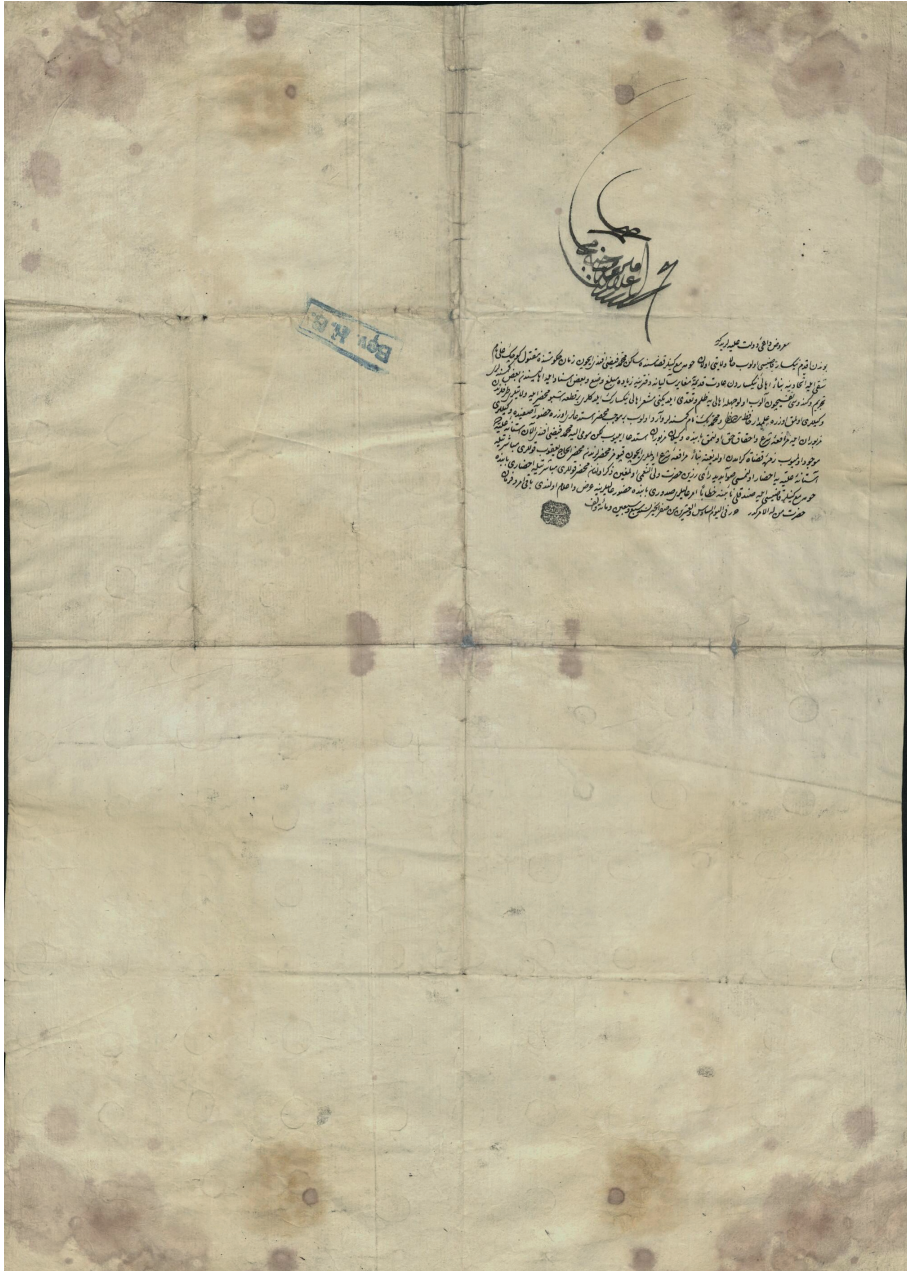
«Ez'afû'l-ibâd Mehmed, Emîn-i Niksar.»

«Ez'afû'l-ibâd el-hac Mehmed, Çukadar.»

«Ez'afû'l-ibâd el-Hac Osman, el-Cündî.»

«Ez'afû'l-ibâd Ali, Alemdar.¹³⁰»

130 BOA, C. DHL, nr. 5913.

(BOA, C.DHL, nr. 5913)

Arz ve Buyruldu

SAHH

İ'lâmı mûcibince buyruldu.

Ma'rûz-ı dâ'î-i Devlet-i Aliyyeleridir ki:

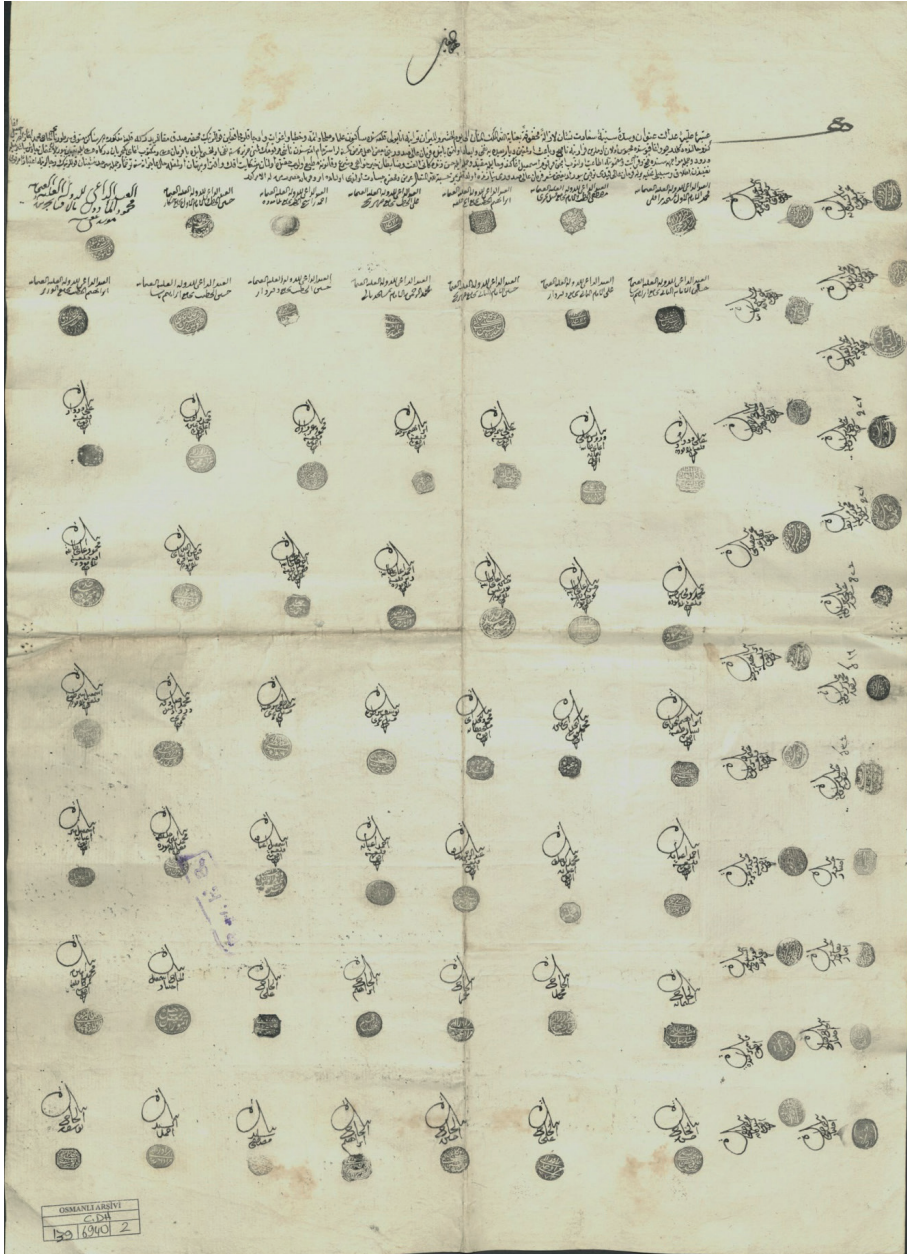
Bundan akdem Niksar kadısı olup, hâlâ vilâyeti olan Homa ma'a Geyikler kazasında sâkin Mehmed Feyzi Efendi için zamân-ı hükûmetinde maktûl Küçük Ali nâm şakî ile ittihâdına binâ'en ahâlî-i Niksar'dan âdet-i kadîmeye mugâyir sâliyâne defterine ziyâde meblağ vaz' ve ba'zı isnâd ile ahâlîsinden ba'zı kimesneleri tecrîm ve kendisi nefsiyçün alup ol-vechile ahâlîye zulm ve ta'addî eylediğini müş'ir ahâlî-i Niksar'ın eyledikleri bir kıt'a işbu mahzar ile vilâyetleri taraflarından vekîlleri olmak üzere Alemdâr Hâfız Mustafa ve Mehmed Bey nâm kimesneler vârid olup, ber-mûceb-i mahzar istid'âları üzre huzûr-ı Âsafî'de vekilleri mezbûrân ile murâfa'a-i şer' ve ihkak-ı hak olunmak bâbında vekîlân-ı mezbûrân istid'â eyleyüp lâkin mûmâ-ileyh Mehmed Feyzi Efendi el-ân Âsitâne-i Aliyye'de mevcûd olmayup zümre-i kuzât-ı kiramdan olduğuna binâ'en murâfa'a-i şer' olmaları için kapımız muhızrılarında Muhzır el-Hac Ya'kup kulları mübaşeretiyle Âsitâne-i Aliyye'ye ihzâr olunması savâb-bedîd-i re'y-i rezin-i hazret-i veliyyü'n-ni'amî olmağın zikr olunan muhızır kulları mübaşeretiyle ihzârı bâbında Homa ma'a Geyikler kadısı ile Sandıklı nâ'ibine hitâben emr-i âfleri sudûri bâbında huzûr-âflilerine arz u i'lâm olundu. Bâkî emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Hurrire fi'l-yevmi's-sâdis ve'l-işrîn min saferi'l-hayr li-sene seb'a ve seb'in ve mi'e ve elf.

Mühür.¹³¹

131 BOA, C.DHL, nr. 5913.

D) Mahzar ve İ'âm

(BOA, C.DHL, nr. 6940, belge 2)

Özet: Mora’da Anabolu Kalesi civarında Ayapetros kazasında alâka sahiplerinden olup mezkûr kalede ağa kapusunda bazı mahpusların firarlarına meydan verdiği töhmetiyle Limni Kalesi’ne nefyedilmiş olan Mehmed Ağa’nın namus ve sadakat ashabından olduğuna ve aleyhindeki şikâyet ifsat ve iftiradan bulunduğu dair mahalli müftü ve imam ve sair ulemasıyla niyabetinden gelen mahzar ve ilam.

Tarih: 29 M 1190 (20 Mart 1776)

Mahzar

Hüve’l-mu’în

Atebe-i aliyye-i adâlet-unvân ve südde-i seniyye-i sa’âdet-nişân lâ-zâleten mahfûfeten bi-inâyeti’llahi’l-Meliki’l-Mennân ilâ yevmi’l-haşri ve’l-mîzân turâbına Anadolu kal’asında sâkınûn ulemâ ve sulehâ ve e’imme ve hutabâ ve ağavât ve ocaklu, muhâfizîn kullarının mahzar-ı sıdk-makâlleridir ki:

Kal’a-i mezkûrede sâkin müteveffâ Ser-turnayî el-Hâc Mehmed Ağa-zâde İsmail Ağa “Kendü hâlinden değıldür” diyü ve Ağa kapusunda mahbûs olan adamların firârına nâsîh u bâ’is olmağın diyâr-ı ba’îdeye nefy ü ib’âd olunmak bâbında fermân-ı âlî sudûrını ba’zı ehl-i garaz kimesneler istirhâm itmesinden nâşî merkûmun Limni cezâiresine nefy olunması bâbında bâ-fermân-ı âlî ve mektûb-ı Ağa-yı Yeniçeriyan-ı Dergah-ı Âlî ile ta’yin buyurulan Osman Çavuş mübâşeretiyile vûrud ve cümle muvâcehesinde feth u kırâ’at ve mazmununa ita’at olunup, ancak merkûm İsmail ağa kendi hâliyle mukayyet ve cümle ile hüsn-i zinde kânî-i ülfet ve zâbitân-ı hayr-hâhı ve şer’ u kanûna mutî’ olup hakkında olunan şikâyet ifk ü iftirâ ve bühtân olmağla hâl-i âcizânesine terahumen ve cümle serhad nisînân kullarının ricâlarına i’tibaren merkûmu nefyden itlâk ve sebîli tahliye birle fermân-ı âlî kaydı terkîn buyurulduğunu müş’ir fermân-ı âlî sudûrî niyâzında olduklarımız hasbeten lillahi’l-müte’âl arz u mahzara cesâret olundu.

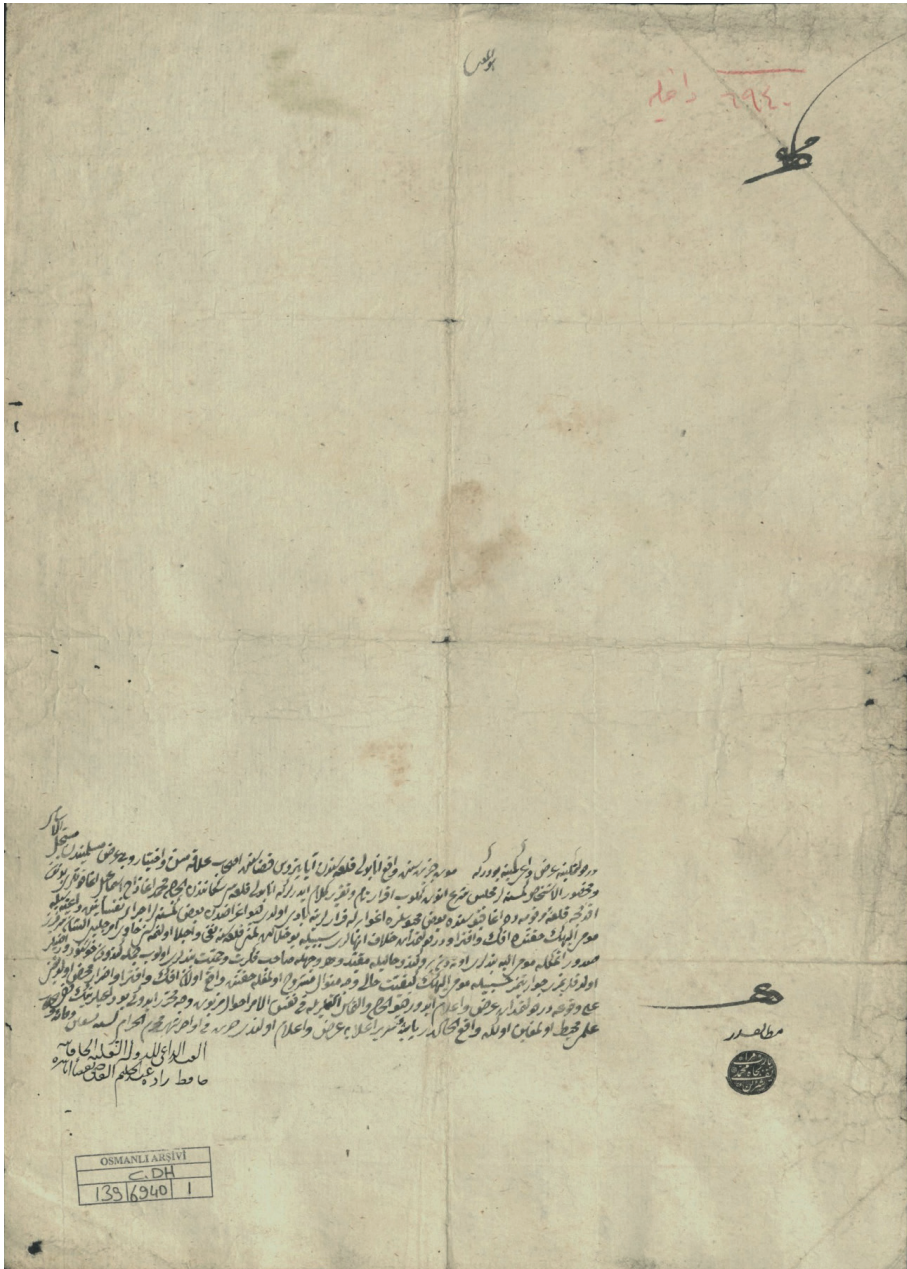
Ol babda emr ü fermân hazret-i men lehü’l-emrindir.

Şâhidlerden seçmeler:

«El-abdü’ d-dâ’î li’ d-Devleti’l-Aliyyeti’l-Osmâniyye, Mahmud el-me’zûn bi’l-iftâ bi-cezâire-i Mora, ufiye anh.»

«El-abdü’ d-dâ’î li’ d-Devleti’l-Aliyyeti’l-Osmâniyye, Mehmed el-imâmü’l-evvel bi-mescid-i Bayraklı.¹³²»

132 BOA, C.DHL, nr. 6940/2.

(BOA, C.DHL, nr. 6940, belge 1)

İ'lâm

Hüve'l-mu'în

Der-i devlet mekîne arz-ı dâ'î-i kemîne budur ki:

Mora cezâresinde vâki' Anabolu kal'asından Ayapetros kazasında ashâb-ı alakâ, musinn ü ihtiyar ve bî-garaz müsliminden müseccelü'l-esâmî ve mahzûrû'l-eşhâs kimesneler meclis-i şer-i envere gelüh ıkrâr-ı tâm ve takrîr-i kelâm iderler ki: Anabolu kal'ası sükkânından el-Hac mehmed Ağa-zâde İsmail Ağa kulları bundan akdemce kal'a-i merkümede Ağa kapusunda ba'zı mahbûslara iğvâ-birle firârlarına badi oldu diyü ağrâzdan ba'zı kimesneler icrâ-ı nefsâniyye dâ'îyesiyle mûmâ-ileyhin hakkında ifk ü iftirâ ve Der-i devlet-medâra hilâf-ı inhâları sebebiyle bu hilâlde Limni kal'asına nefy ve iclâ olunmasını hâvî emr-i celilü'ş-şân şeref-rîz-i sudûr itmekle mûmâ-ileyh bendeleri öteden berü kendü haliyle mukayyet ve her vechile sâhib-i fikret ü hamiyet-bendleri olup cümle kendüden hoşnud u râzîler olduklarımızı civâriyetimiz hasebiyle mûmâ-ileyhin keyfiyyet-i hâli, vech-i minvâl-i meşrûh olmağla hakkında vâki' olan ifk ü iftirâ ve izrâr-ı mahz olduğu alâ vukû'ihî Der-i devlet-medâra arz u i'lâm iderüz diyü ilhâh u iltimâs etmeleriyle fî nefsi'l-emr ahvâl-i mezbûre vech-i muharrer idüğü bu dâ'ilerinün dahi ilm-i muhîd olmağın ol ki vakîu'l-hâldir, pâye-i serîr-i a'laya arz u i'lâm olundu.

Hurrire fî evâhir-i şehri muharremü'l-hâram li-sene tisîn ve mi'e ve elf.

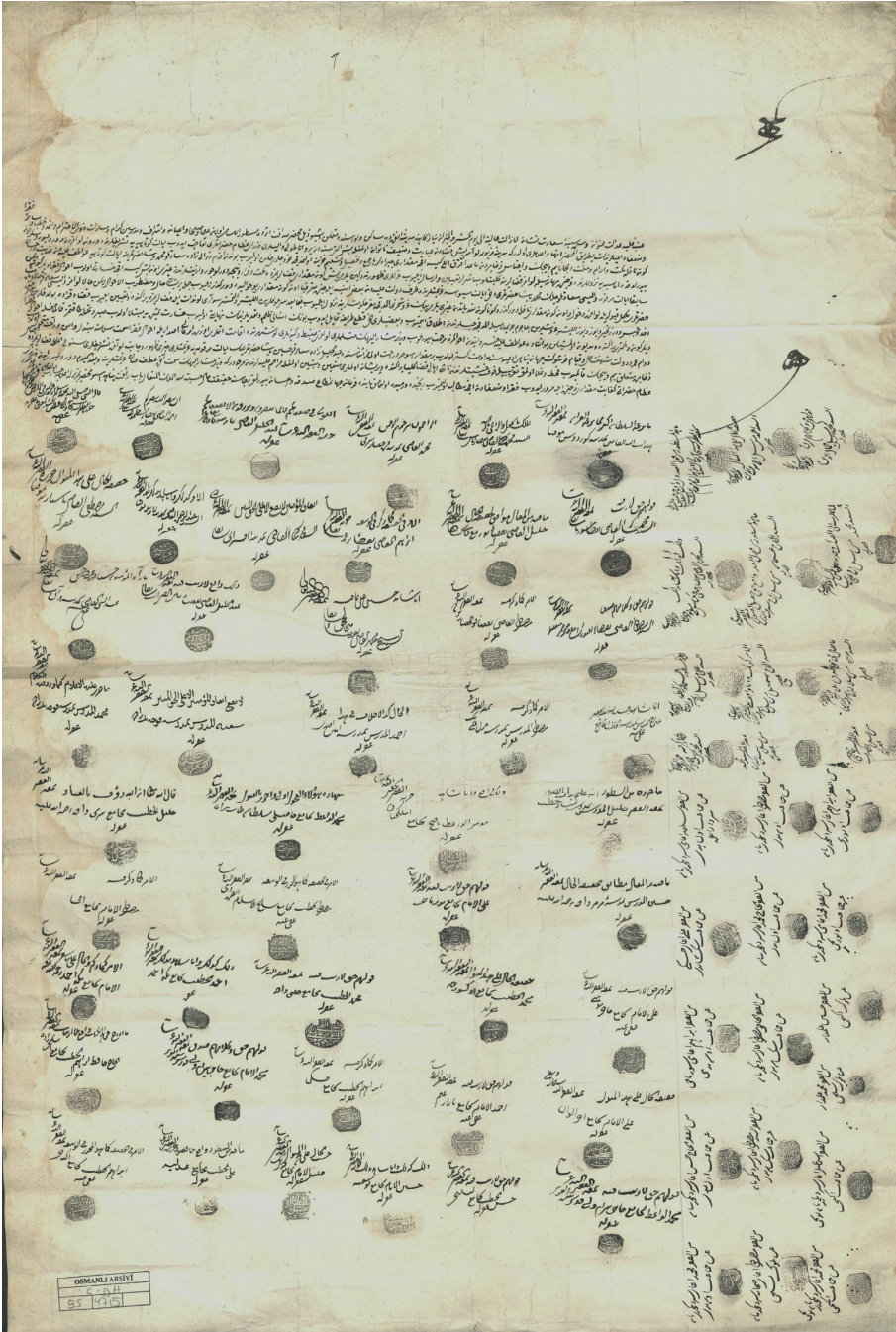
El-abdü'd-dâ'î li'd-Devleti'l-Aliyyeti'l-hâkâniyye

Hâfîz-zâde Abdülhalim el-Kâdî bi-kazâ-i Ayapetro.

Tatbîke mutabıkdır.¹³³

133 BOA, C.DHL, nr. 6940/1.

E) Mahz

(BOA, C.DHL, nr. 4715)

Özet: Anadolu valilerinin ara sıra Ankara'dan geçtiklerinde sekiz, on gün kalarak ve meccanen yem, yiyecek ve ecnas-ı zahireden başka kırk elli kese akçe tahsil etmekte oldukları ve bu kabilden ahiren Kütahya vilayetine tayin edilen Zaralızade Mehmed Paşa'nın da pek çok hasar ve mazarratı dokunduğu beyanı ile bunların meni veya başka taraflardan memleketlerine geçmeleri istirhamına dair mahalli kadısı ile ulema, vücuh ve sairesi taraflarından mazhar.

Tarih: 29 Z 1180 (28 Mayıs 1767)

Mahzar

Atabe-i aliyye-i adâlet-unvân ve sÛdde-i seniyye-i sa'âdet-nişân lâ-zâlet âliyeten ilâ yevmi'l-haşri ve'l-mîzan niyâzgâhına medîne-i Ankara'da sâkin ve livâsında mütemekkin işbu zeyl-i mahzar-ı sadâkat-eserde mastûru'l-esâmî olan ulemâ ve sulehâ ve a'yân ve eşrâf ve müderrisîn-i kirâm ve sâ'dât-ı ze'vî'l-ihtirâm ve e'imme ve hutabâ ve sa'ir fukara ve zu'afâ dâ'îlerinin bi-tarîkı'l-mahzar inhâ vü i'lâmları oldur ki:

Medîne-i mazbûre livâsı beş kazâdan ibâret ve za'îf nâ-tuvân olmakla beş altı seneden berü Anadolu vâilileri vüzerâ-i izâm hazretleri te'âkub idüp eyâlet-i Kütahya'ya teşriflerinde derûn-ı livâmızdan murûr u ubûr ve sekiz on gün nâfile meks ü ârâm müft ü meccânen yem ve yiecek ve ecnâs-ı zehâ'irden mâ 'adâ kırk elli kise akça mikdârı cebren ve kerhen cem' ve tahsîl ve teslîm-i hazîne olunmadıkca hurûcları mümkün olmayıp, bundan akdem Zarâlî-zâde sa'âdetlü Mehmed Paşa hazretlerine eyâlet-i Kütahya avâtıf-ı aliyyeden inâyet ü ihsân buyuruldukda Amasya'ya nüzüllerinde zahîre bahânesiyle livâmız kazâlarına külliyetlü mübâşirler ta'yin ü irsâl eyleyüp, azlleri zuhûrına değin yirmi beş gün mikdârı kazâlarımızda meks ü karâr ve niçe dürlü cevri ve eziyetlerinden gayri on beş kise akça hasâreti olup ahvâl-i fukâra diğeri gün iken sâbıkâ eyâlet-i merkûme vâlisi sa'âdetlü Çelik Mehmed Paşa hazretleri dahi eyâlet-i Sivas'a azîmetlerinden taraf-ı Devlet-i Aliyye'den ba'zı ümniye ile habere müterakkiben on gün mikdârı bu havâlîde devri-i güzer eyleyüp cümle perîşân-hâl ve muztaribü'l-ahvâl iken hâlâ livâmız vâlisi sa'âdetlü Mustafa Paşa hazretleri mükemmel kapularıyla livâmıza duhûl ve on gün mikdârı nâfile devri-i güzer ve gûn-â-gûn te'addiyatdan gayri yirmi bin gurusumuzu almadıkça makarr-i hükûmetlerine nüzüle eylemeyüp, fî mâ-ba'd ser-bölüklerin ellişer ve atmışar süvarî levandât ile kazâlarımızı perakende ve ta'yin eyleyüp kazâ ve kurada buldukların bi-gayri hakkın ahz u habs ve der-zencîr ve yüz ve yüz ellişer gurusların bilâ-cürm-i cerîme nâmiyla almadıkca habislerinden itlâk etmeyüp ve ba'zıları dahi kat'-i tarîka temâyül idüp, bunun emsâli zulm u te'addîlerinin nihâyeti olmayup, hasâret-i kesîreye mübtelâ olup, sabr u tehammüle tâkatımız kalmamakla ahvâl-i fukarâ diğeri-gün ve ekseri perâkende ve medyûn olmuş-iken, bu esnada avâtıf-ı aliyye-i hüsvânîyyiden ahvâlimize merhamet buyurulup, Vezîr-i müşârun-ileyhin mütesellimleri livâmızı zabt ve kendileri Nevşehir'nde ikamet etmeleri üzre emri-âli isdâriyle ahvâl-i fukara semt-i selâmete mübtedâ

ve emn ü râhata mütehavvil olup devâm-ı ömr ü devlet-i şehinşâhî ve kıyâm-ı fer-i şevket-i cihân-penâhî ed'iyesine müdâvemet guster olup bir mikdâr âsûde ve râhat olmamız esnâsında ve Abdülcelîl-zâde sa'âdetlü Hüseyin Pasa hazretlerinin eyâlet-i merkûmeye azîmetleri haberi zuhûr ve cânib-i livâmıza teşrifleri sunûh itmekle kazâlarımızda ecnâs-ı zahâire mü'allik yem ve yiyecek kalmayup kaht u galâ olmak takrîbiyle, havf haşyetlerinden nâşî ahâlî-yi kazâ külliyyen perâkende vü perîşân müte'ayyin ü mütebeyyin olmağla merahim-i aliyyelerinden mercûdur ki Vezîr-i müşârun-ileyhin semt-i âhara atf-i inân-i azîmetlerine ve ba'de'l-yevm devr ü ubûr eden vüzerâ-yı izam hazerâtı kifâyet mikdârı zahire ile murûr idüp fukara vü zu'afâdan akça mutâlebe olunmayup rencide vü remîde olmamak bâbında fermân-ı cihan-mutâ' sadaka vü ihsân buyurulmak ricâsına hakikat-i hal hasbeten li'llâhi'l-Meliki'l-Müte'âl, bâb-ı re'fet-penâha işbu mahzarımız birle i'lâma cesâret olundu. Bâkî emr der-i adlindir.¹³⁴

(İmzalar)

134 BOA, C.DHL, nr. 4715.

Özet: Muhtelif imza ve parmak izleriyle mahzar: Şugur kasabası sakinlerinden Rüstemzade Süleyman Ağa'nın yaptığı zulümlerinden kurtarılma talepleri.

Tarih: 29 Z 1255 (4 Mart 1840)

Devletlû, inayetlû, merhametlû fukara kullarına siyânetlû efendim, sultânım hazretleri sağ olsun, arzihâl-i kullarıdır ki:

Hâlâ bu fukarâ kulları budur ki, Beylan tevliyetinin fukarâlarıdır ki hâlâ benim sultânım merkûm Güğümcü Ali Ağa hazretleri tevliyet-i mezkûr zâil olalıdan beri küffar elinde düşmüş eli bağlı, ve ciğeri dağlı kullar gibi bahâsına bizi ağa vire vire bir ağaya sekiz dokuz kise akça vire vire mal u rızık ve dermân-ı tâkiyet kalmayup leyletü'l-işâyâ muhtâc olup, uryân u büryân ve giryân iken hâlâ bu sene-i mübârek[e]de Şakur kazâsı sâkinlerinden Rüstem-zâde Süleyman Ağa nâm zâlim u zorbaya tama'-ı hâma koşup bu fukaraları virüp merkûm Seyyid Süleyman Ağa nâm kimesne dahi aslından bir kaç köyümüzü perîşân idüp cümle mâl-ı erzâkımızı zabt eylediğinden mâ-adâ bu bir iki kaç mâh içinde Masu kariyesinden birini katl idüp ve sâ'ir kuralarının mâl-ı erzâkını zabt eylediğinden mâ-adâ ehl-i iyâllerimizin zabtı sevdasında olduğuna binâ'en cemm-i fukarâ kulları cem' olup sultanımıza hitâben arz-ı mahzar olunup tarafımızdan ve kurâlarımız sâkinlerinden dört nefer kimesneyi cümlemizin umûrına vekîl edüp irsâl olundu ki vusûllerinde on sekiz bin âlemi 'ademden vucûda getürüp Hâlikü'l-mahlukat olan Hudâ-i lem-yazel hazretleri aşkına ve iki cihân fâhri Rasûl-i kevnyn Muhammed el-Mustafa aşkına ve cümle evliyâ vü enbiyâ aşkına ve pîrler () ve meşâyihler aşkına ve Cihâryâr-ı güzîn aşkına ve şühedâlar ve seyyid-i şuhedâ ve amm-i Rasûl Hamza-i bâ-safâ aşkına ve cümle Ashab-i güzîn -*ridvânu'llâhi aleyhim ecma'în* - aşkına olsun bu sene-i mübârek[e] de mücerred Süleyman Ağa'nın üzerinden bu fukarâları ref' ve cümle emvâl-i erzâkımızı tahsîl ve mücerred kendi ağamız kalkup bu tarafa gelüp bir saat akdem îd-i şerife değîn derdimize dermân oldu ne güzel. Ve illâ olmadıysa cümle perîşân u perâkende olup cümle ehl-i iyâlimiz ile pâdişâh-ı penâh hazretlerine dökülmemiz mukarrar u muhakkak bilesiz.

Bâkî emr-i fermân devletlû, inayetlû ve hamiyetlû ve siyânetlû efendim, sultanım hazretlerindir.

İmzalardan seçmeler:

«Bende Şeyh Musa.»

«Bende Şeyh Ahmed.»

«Bende Şeyh Hasan.»

«Bende Şeyh Ubeyd.»

«Bende Şeyh Mehmed.»

«Bende Şeyh Mahmud.»

«Bende Hacı Halil.»

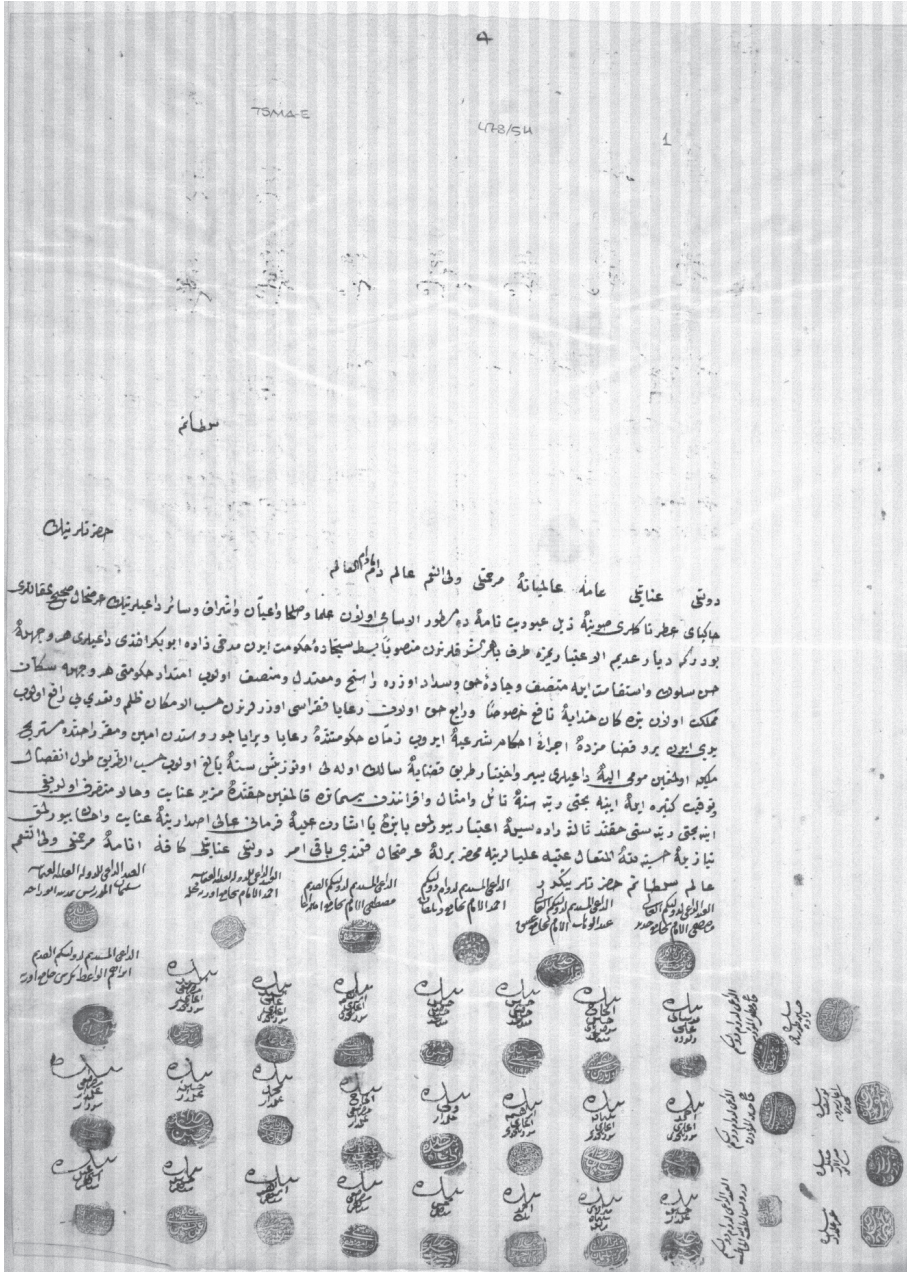
«Bende Seyyid İbrahim.»

«Bende Abdullah.»

«Bende Hüseyin.¹³⁵»

135 TSMA.E, nr. 479/9 (1891/149).

G) Mahzar

(TSMa.E, nr. 478/54, belge 1)

Özet: İvraca ulema ve ileri gelenlerinin, idaresinden memnun oldukları kadıları Medhizade Ebubekir Efendi'nin mutasarrıf olduğu İnebahtı rütbesinin saliseye terfi edilmesi talepleri.

Tarih: 1 B 1211 (31 Aralık 1796)

Mahzar

Devletli, inâyetli âmmе-i âlemyâna merhametli veliyyü'n-ni'am-i âlem dâme mâ-dâma'l-âlem sultanım hazretlerinin hâk-pây-i 'itr-nâkleri savbına zeyl-i ubûdiyyet-nâmede mastûrû'l-esâmî olan ulemâ ve sulehâ ve a'yân ve eşrâf ve sâ'ir dâ'ilerin arzihâl-i sahîhü'l-makâlleri budur ki:

Diyâr-ı adîmü'l-i'tibârımıza taraf-i bâhirü'sş-şereflerinden mansûben bast-ı seccâde-i hükûmet iden Medhî-zâde Ebubekir Efendi dâ'ileri her vechile hüsn-i sülûk ü istikamet ile muttasif ve cadde-i hakk u sedât üzere râsîh ve mu'tedil ü munsif olup imtidâd-ı hükûmeti her vechile sükkân-ı memleket olan bendegân-ı Hüdâya nâfi' husûsan vedâyi'-i Hakk olan re'âyâ fukarâsı üzrelerinden hasbe'l-imbân zulm u te'addîyi râfi' olup yedi aydan berü kazâmızda icrâ-i ahkâm-ı şer'iyeye idüp zemân-ı hükûmetinde re'âyâ vü berâya cevri ü site[m]den emîn ve makarr-ı rahatde müsterih-i mülkiye olmağın mûmâ-ileyh dâ'ileri yesîr ve ihtiyâr-ı tarîk-ı kazâyâ sâlik olalı otuz beş sene[ye] bâliğ olup hasbe't-tarîk tûl-i infisâl ve tevkîd-i kesîre ile İnebahtı rutbesine nâ'il ve emsâl ü akrânından pes-mande kalmağın hakkında mezid-i inâyet ü ihsân buyurulmak niyâzına hasbeten lillahi'l-müteâl atebe-i ulyâlarına mahzar-birle arzihâl kılındı.

Bâkî emr devletli, inâyetli kâffe-i enâma merhametli veliyyü'n-ni'am-ı âlem sultanım hazretlerindir.

Şâhidlerden seçmeler:

«El-abdü'd-dâ'î li-devletikümü'l-âli Mustafa el-İmâm bi-mahalle-i Cedîd.»

«El-abdü'd-dâ'î li'd-Devleti'l-Aliyeti'l-Osmâniyye, Süleyman, el-Müderriş bi-medîneti İvraca.»

«Bende Halil, Miralay-i sâbık.»

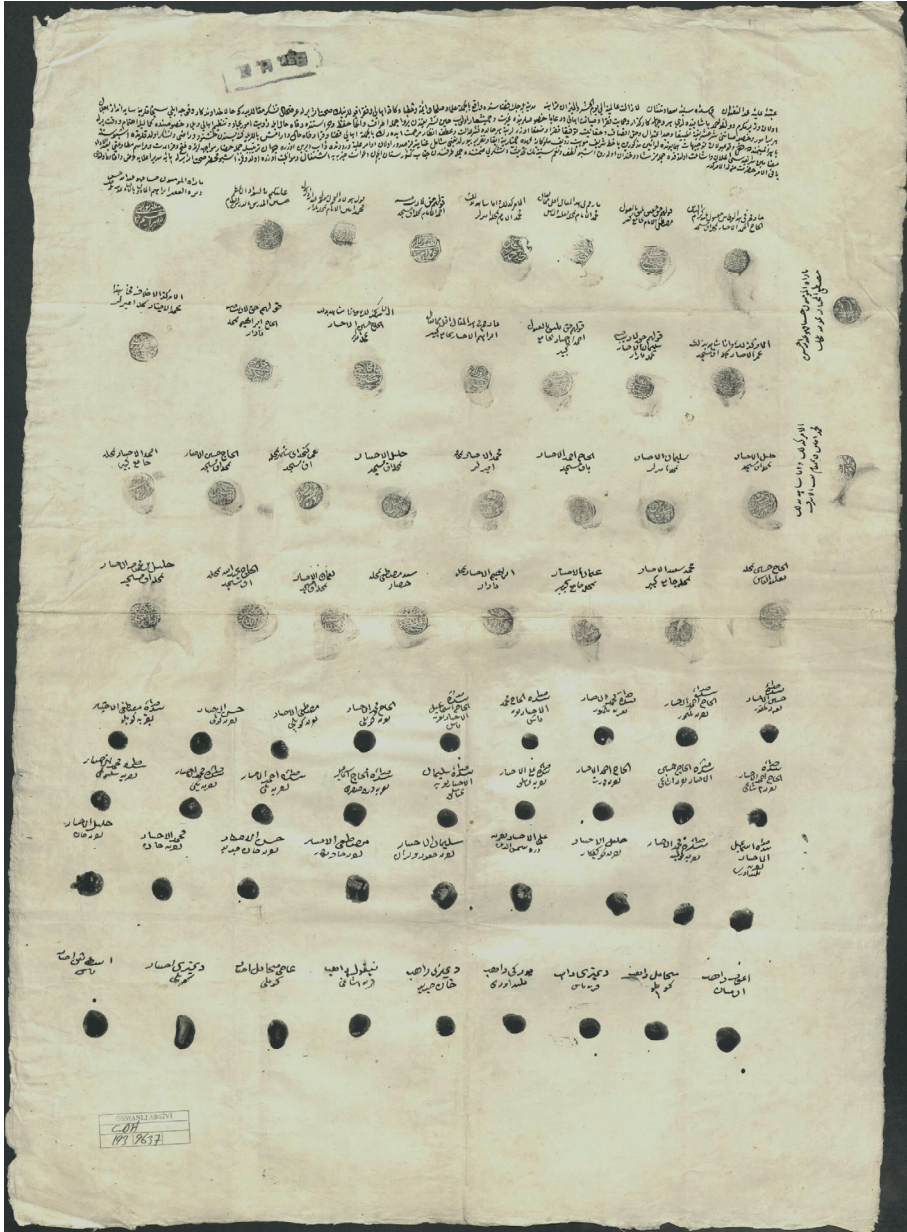
«Bende Ömer, Alemdâr.»

«Bende İbrahim, Sipahî.»

«Bende Ahmet Beğ.¹³⁶»

136 TSMA.E, nr. 478/54 (1891/137).

H) Mahzar

(BOA, C.DHL, nr. 9637)

Özet: Uhdesinde Hüdavendigâr ve Kocaeli sancakları bulunan Vezir Ahmed Paşa'nın vazifesinde ibka edildiği emrinin Bilecik kazasında okunduğuna ve cümlesinin memnun olduğuna dair mahzar.

Tarih: 29 Z 1255 ((4 Mart 1840))

Mahzar

Atebe-i aliyye-i adâlet-unvân ve sütte-i seniyye-i sa'âdet-nişân lâ-zâlet âliyeten ilâ yevmi'l-haşri ve'l-mizân turâbına Medine-i Bilecik kazâsında vâki' bi'l-cümle ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve hutabâ ve kâffe-i ahâli ve fukarâ kullarının sıhhat-i eser-birle arzihâl-i teşekkür-makalleridir ki:

Hâlâ Hüdâvendigâr ve Kocaeli Sancaklarına sâye-endâz-ı iclâl olan vezir-i mükerrer Devletlü Ahmed Paşa bendeleri her vechile kâr-güzâr ve himâyet-i fukarâ ve siyânet-i ahali vü re'âyâ husûslarında gayret ü hamiyet-şi'âr olup hîn-i teşrîfînden berü cümle etraf u enhâ hıfz u hırâsetinde refâh-i hal ile ruyet-i umur-ı ibad ve tanzim-i ahâlî ve bilad hususunda kemaliyle ihtimâm ve dikkat birle her bir umûr ve husûsatını şer-i şerifine tatbikan ve cidd-i itidâl ve hakk-ı insâf ve hakkaniyete tevfiân fukarâ ve zu'afâ üzerlerine her halde neşr-i adâlet ve atf-ı inzâr-ı merhamet iderek bi'l-cümle ahâlî-i kazâ vü kurâ refâh-ı hâl ve ârâmiş-i bâlileriyle kendisinden hoşnud ve razı ve müteşekkîr olduklarında işbu sene-i bâhirü'l-meymenede dahi vukû' bulan tevcihât-i hümâyûnda livâeyn-i mezkûreyn bâ-hatt-i şerif-i mevhibe redif-i mülûkâne uhde-i hamiyetlerine ibka ve takrîr buyurulduğunu şâmil inâyet-ber-i sudur olan evâmîr-i aliyye vürûdunda de'b-i dirîn üzre dîvân tertibiyle cümle huzzâr muvâcehelerinde feth ü kıra'at ve merasim-i mutavaati bade'l-eda mezâmîn-i şerifesi i'lâm ve işâ'at olundukda cümlemiz şâd u handân olarak işbu lutf ni'am-i seniyyenin tahdîs ü teşekkürü zımnında cümle tarafından cenâb-ı keşûr-sitân için da'vât-i hayriyyeye iştigal ve muvâzabat üzre olduğumuz işbu mahzar-i sıhhat eser-birle pâye-i serîr-i a'lâya arz ve ifade olundu. Bâki'l-emr hazret-i men lehü'l-emrindir.

Şâhidlerden seçmeler:

«Mâ rukime fî hâze'l-kirtâs makkûlün inde kirâmû'n-nâs el-Hâc Mehmed, el-İhtiyâr bi-mahalle-i Akmescid.»

«Kavlühüm hakkun yelîku bi'l-kabûl, Ahmed el-İhtiyâr bi-Cami-i Kebîr.»

«Süleymân, el-İhtiyâr bi-mahalle-i Emirler.»

«Ömer, Kethüdâ-i şehir, bi-mahalle-i Akmescid.»

«El-Hâc Abdullâh bi-mahalle-i Akmescid.»

«Bende-i Hudâ Hüseyin, el-İhtiyâr bi-karye-i Beğtimur.»

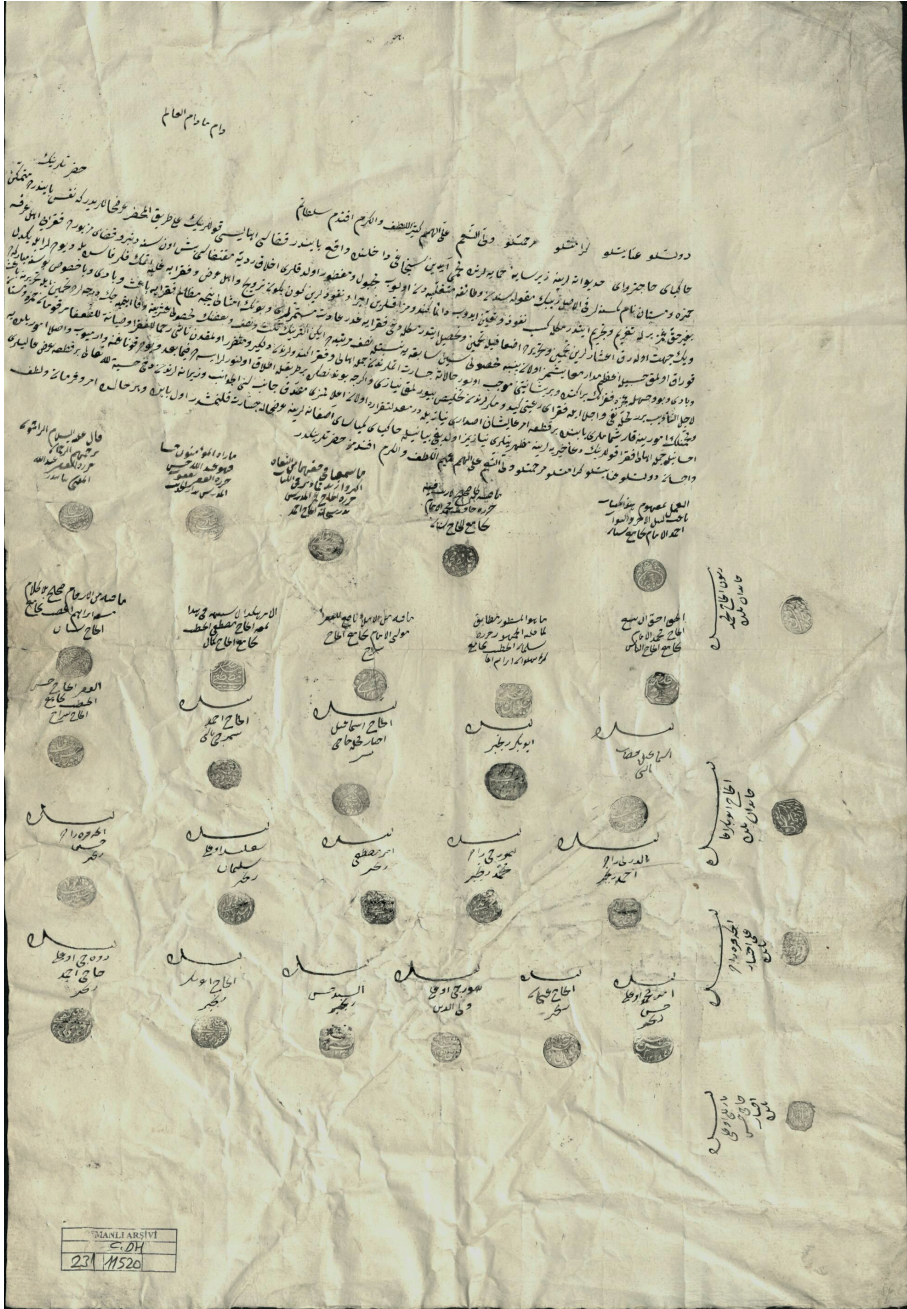
«Ali, el-İhtiyâr bi-karye-i Dede Şemseddin.»

«Agop, Râhib-i Ermeniyân.»

- «Mihail, Râhib-i (...)»
«Dimitri, Râhib-i karye-i Baş.»
«Yorgi, Râhib-i (...)»
«Dimitri, Râhib-i Han-ı Cedîd.»
«Nikola, Râhib-i karye-i Aşağı.»
«Dimitri, İhtiyâr-ı (...)»
«Anastaş (Anastas), İhtiyâr-ı Baş.¹³⁷»

137 BOA, C.DHL, nr. 9637.

I) Mahzar

(BOA, C.DHL, nr. 9637)

Özet: Bayındır'da zeybek makûlesinden Hamza ve Mestan mütegalibeden olup a'şâr işlerine karışarak zor ile ahaliden fazla tekâlif aldıkları ve havanın kurak gitmesiyle pamuk mahsulu olmadığı halde tahmil olunan miktarın te'diyesine bazı kimselerin aldıkları mahsul ile kâfi gelmediğinden bunların hiçbir şeye karıştırılmaması hakkında.

Tarih: 29 M 1228 (1 Şubat 1813)

Mahzar

Devletlü inâyetlü kerâmetlü merhametlü veliyyü'n-ni'am aliyyü'himem kesîrû'l-lutf ve'l-kerem efendim sultanım dâme mâ dâme'l-âlem hazretlerinin hâkpây-i hâcet-revây-i hidîvânelerine zîr-i sâye-i himâyelerinde mahmiye-i Aydın sancağı dâhilinde vâki' Bayındır kazâsı ahâlisi kullarının alâ tarîkı'l-mahzar arzihâlleridir ki:

Nefs-i Bayındır'da mütemekkin Hamza ve Mestân nâm kimesneler fi'l-asl Zeybek makulesinden ve tâ'ife-i mütegalibeden olup mecbûl u meftûr oldukları ahlâk-ı reddiye mukte'zâsı beş on seneden berü kazâ-i mezbûrda fukarâyı, ehl-i örfe bi-gayri hakkın gamz birle tağrîm ü tecrîm etdirmekle kesb-i nüfûz u te'ayyün idüp dâ'imâ, kendü mezakların icrâ ve nüfûzların gün be-gün tervîc ve ehl-i ırz ve fukarâya galebe etmek fikr-i fâsidesiyle voyvodalar ile yek-dil ü yek-cihet olarak a'şârların tahmîn ü tahrîrde ez'âfiyle tahmîn ü tahsil etdirmekle dahi fukarâya gadr âdet-i müstemirreleri ve bunun emsâli niçe mezâlîm-i fukarâya bâ'is ü bâdî ve bâ-husûs bu sene-i mübâreke kurak olmak hasebiyle a'zam-ı medâr-ı me'âyışimiz olan penbe mahsûli sinîn-i sabıkaya nisbetle nıfs mertebede iken ekserinin sülûs ve nıfs ve ba'zının mahsûlü öşrine vefâ etmeyerek derecelerinde tahmîn ile tahrîrine bâ'is ü bâdî ve bu vechile aceze fukarânın perâkende vü perîşâniyetini mûcib olur hâlâta cesâret etmelerinden cümle ahâlî ve fukarâ kendülerinden dilgîr ü mutazzarır olmakdan nâşî rahmen li'l-fukarâ ve siyâneten li'z-zu'afâ merkûmân Hamza ve Mestan li-ecli't-te'dîb birer mahalle nefy ve iclâ ile fukarâ-yı ra'ıyyeti keyd ü mekrlerinden tahlîs buyurulmak niyâzı ve eğerçi bundan sonra bir tarîkle itlâk olunurlar ise de fi mâ-ba'd voyvoda konağına varmayup ve aslâ umûr-ı beldeye ve muhamminlik umûrına karışmamaları bâbında bir kıt'a emr-i âlîşân ısdârı niyâzıyla der-i, ma'delet-karara olan i'lânımızı musaddak cânib-i seniyyü'l-cevânib-i vezîrânelerinden dahi hasbeten lillâhi ta'âla bir kıt'a arz-ı âlîleri ihsâniyle cümle ahâlî-yi fukarâ kullarının du'â-yı hayriyelerine mazhariyyetleri niyâzımız olduğu beyânıyla hâk-pây-i kimyâ-sây-i âsifânelerine arzihâle cesâret kılınmıştır.

Ol bâbda ve her halde emr ü fermân ve lutf u ihsân devletlü veliyyü'n-ni'am aliyyü'l-himem amîmü'l-lutf ve'l-kerem efendimiz hazretlerindedir.

İmzâlardan seçmeler:

«Mâ fihi küllühü sahihün lâ-raybe fih, harrehû Hâfız Mehmed el-İmâm bi-Câmii el-Hâc Sinan.»

«Mâ raâhü'l-mü'minûne hasenen fehüve inde'llâhi Hasan, harrerehû el-fakîr Ya'kûb el-müderris bi-Darülhadîs.»

«Bende İsmâil, Kasabbaşı.»

«Bende Ebubekir, rençber.»

«Bende el-Hâc İsmâil, ihtiyar-i mahalle-i Hacı Beşir.»

«Bende el-Hâc Ahmed, Semercibaşı.»

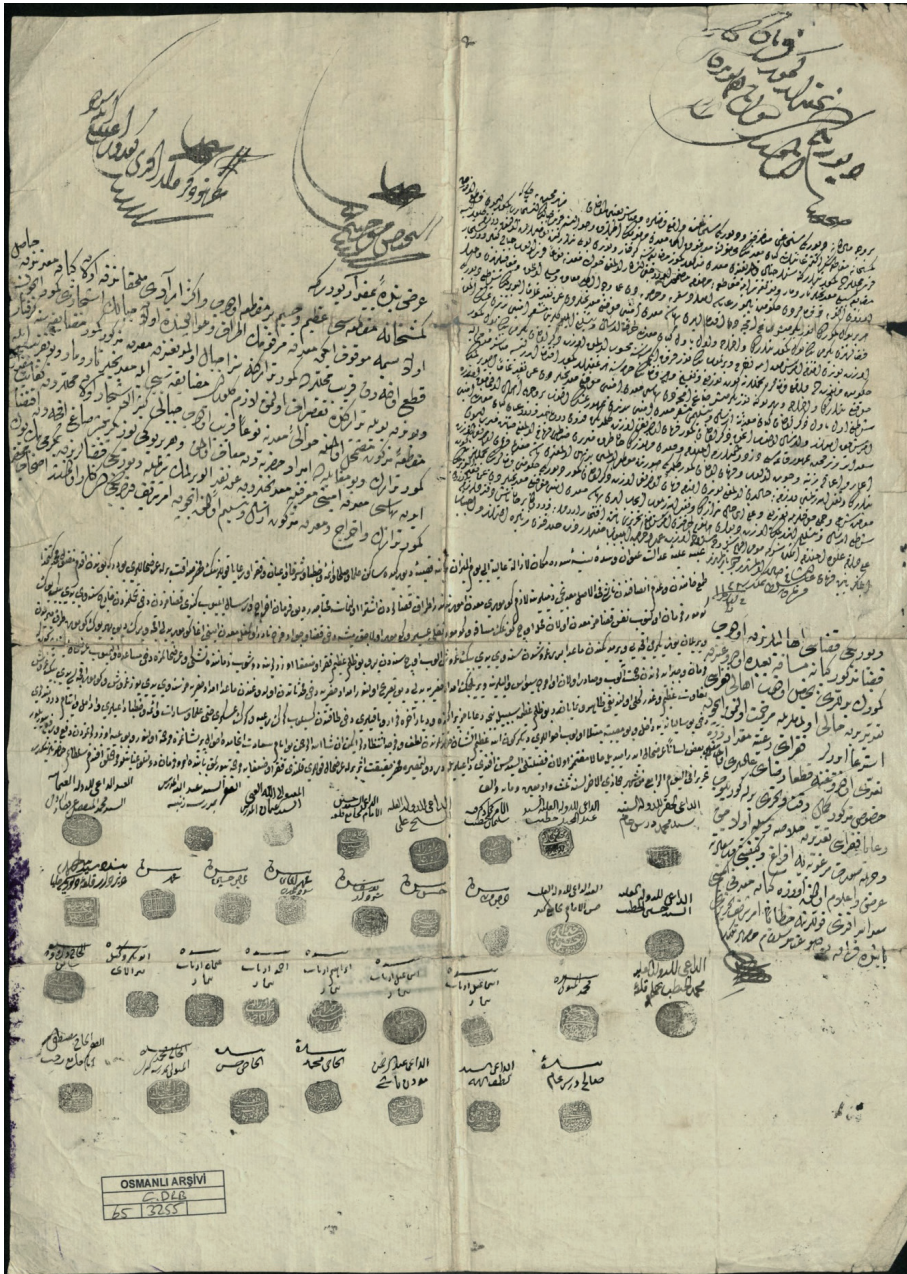
«Bende Na'lbend-oğlu Süleyman, rençber.»

«Bende el-Hâc Ebubekir Ağa, Hanedân-ı belde.»

«Bende Nazilli-oğlu Hacı Hasan, İhtiyâr-ı belde.¹³⁸»

138 BOA, C.DHL, nr. 11520.

J) Mahzar, Hüküm Süreti, Arz, Buyruklud

(BOA, C.DRB, nr. 3255)

Özet: Gümüşhane Mukataası mülhakatından Keban madeni kömürü için civardaki dağlardan kesilen ağaçlar bittiğinden Divriği kazalarından ahaliye yük olmayacak şekilde kömür tedariki hakkında Maden Emni Sadullah Efendi'ye emir yazılması.

Tarih: 4 Ca 1143 (15 Aralık 1730)

Mahzar

Atâbe-i aliyye-i adâlet-unvân ve südde-i seniyye-i sidre-mekân lâ-zâlet âliyeten ilâ yevmi'l-mizân turâbına kasaba-i Divriği'de sâkin ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve hutabâ ve şürefâ ve a'yân ve fukarâ ve re'âyâ kullarının mahzar-ı sadâkat birle arzihâlleri budur ki:

Bundan akdem maktûl Mehmed Kethüdâ tama'-i hâmindan ve adem-i insâfından nâşi fi'l-asl ma'denci zimmîlerine lâzım kömürü “Ma'den umûrındandır, etrâf kazâlardan işira olunmasına muhtâcdır” diyü fermân ihrâc ve irsâl itmeyüp, kendi kazâmızdan dahi tehammülümüzden haric senevi yedi bin yük kömür fermân olunup, nefsi kazâmız ma'den olan mahalle üç günlük mesâfe ve kömür nakli asîr ve kömür olacak meşe dahi kazâ ve civârımızda nâdir olmağla Ma'den emîni ağa “Kömür bedeli akça virin” diyü beher yük kömüre taraf-ı mîrîden virilen yüz yirmi akçayı virmediğinden mâ-adâ birer guruşdan senevi yedi bin guruş alup üç seneden berü bu zulm-i azîm fukarâ ve zu'afa üzerlerine düşüp, zamânında teşekkî ve arzihâlimize dahi müsâ'de olunmayıp arzihâl alınmadı. Küreğe fermân ve cebren yedlerinden hüccet alıp ve sâdir olan evâmirde Sivas vâlilerine verilecek imdâd-ı hazariyye bedeli diyü tasrîh olunur. İmdâd-ı hazariyye dahi muhdesâtдан olduğundan mâ'adâ, imdâd-ı hazariyyemiz senevi yedi yüz guruş ve kömür akçası yedi bin guruş tefâvüd-i azîm ve kadr-i külli olduğu zâhir ü nümâyan diyü zulm-i azîme sebebiyle nice re'âyamız perâkende ve diyâr-ı âhara fırâr ve bâkîleri dahi tâkatdan kesilüp gerek ra'iyye gerek askeriyye hattâ ulemâ ve sâdât ve e'imme ve hutabâ dâ'ileri ve erâmil ü eytâm derdmendleri dahi bu sâliyâneye dâhil ve bu musîbete mübtelâ olup, ahvâlleri diğer-gûn Allâhu azîmü's-şân hazretlerinden lutf u ferce intizârlar iken inşâe'llâhu'r-Rahmân bu eyyâm-ı sa'âdet-encâmda ahvâl-i perişanımıza merhamet olunur ve bu beliyeye üzerlerimizden def' u ref' buyurulur ve ba'zı lisânen arzihâl ider ümidiyle hâlâ müftümüz olan faziletli es-Seyyid Hasan Efendi da'ileriyle Der-i devlet mâsîre mahzar-ı hakikât-eser birle arzihâl-i kulları kılındı. Fukara ve zu'afaya merhamet buyrulmak bâbında emr ü fermân devletlû, inâyetlû, merhametlû efendim sultanım hazretlerindedir.

Tahrîren fi'l-yevmi'r-râbi' min şehri cemâziyelâhir, sene selâse ve erba'în ve mi'e ve elf.

İmzâlardan seçmeler:

«Ed-dâ'i el-hakır li'd-Devleti'l-aliyyeti's-seniyye, Seyyid Mehmed, Dersiâm.»

«Ed-dâ'î li'd-Devleti'l-aliyyeti es-Seyyid Abdülmecid, Hatîb.»

«El-emru kemâ zükire fih, Süleyman Hatîb.»

«Ed-dâ'î li'd-Devleti'l-aliyye, Şeyh Ali.»

«Ed-dâ'î es-Seyyid Hüseyin, el-Îmâm bi-câmii Kal'a.»

«El-müftekir ila'llâhi'l-Ganî, es-Seyyid Osman, el-Müderris.»

«El-fakîr es-Seyyid Abdullah, el-müderris bi-Medreseti.»

«El-Abdü'd-dâ'î li'd-Devleti'l-Osmâniyye, es-Seyyid Mehmed, el-munfasıl an-kazâi.
-Bende Yusuf, Serdâr.»

«Bende Seyyid Ahmed, Dizdâr-i kal'a-i Divriği hâlâ.»

«Bende Mehmed el-Mûtevellî.»

«Behde İsmâ'îl, erbâb-i fîmar.»

«Bende Ebubekir, Vekîl-i Mîralay.»

«Ed-dâ'î Abdurrahman, Mü'ezzinbaşî.»

«Bende Sâlih, Dersi'âm.¹³⁹»

Hüküm Sûreti

Divriği'den ne mikdâr kömür fermân olunmuşdur.

Ber-vech-i mâlikâne Divriği sancağı mutasarrıfına ve Divriği sancağında vâki' kadılarına ve mübâşir ta'yîn olunan (boşluk) zîde mecduhûya hüküm ki:

Gümüşhâne mukata'asının ekser â'idâtı Keban ma'denin mahsûlüne mevkuf iken ma'den-i merkûmun etrâf ve havâlisine karîb cibâlin eşcârî kömür için kat' olunarak karîb mahallerde kömür tedârikine sezâ cibâl olmadığından ma'den-i mezkûr kömür muzâyakasına giriftâr ve bundan böyle tedârikinde taksîrât olunmak lâzım gelir ise muzâyaka sebebiyle ma'denciler târumâr ve bu takrîb ile mukata'a-i merkûm muzmahil olacağı âşikâr olmağla havâli-i ma'dene nev'an karîb olup cibâli kesîrû'l-eşcâr olan elviye ve kazâlardan hükûmet-i Palu re'âyâsı imdâd-ı seferiyye ve hazariyyeden alâ vechi'l-küllimu'âf u müsellemler olmak ve mu'âfiyetlerinden mâ'adâ her bir yük kömürün yüz yirmişer sağ akçadan iktizâ eden bahâsına ma'den emîni ma'rifetiyle ma'dencilerden an-nakdin tamâmen aliverilmek şartıyla Divriği kazâlarından yirmi bin yük kömür tedârük ve ihrâc ve evvel be-evvel Keban ma'deni tarafına irsâl ve teslîm eylediklerini müş'ir emîn yedinden temessük almak üzere bundan akdem emr-i şerîf ile nizâm verilüp bin yüz kırk iki senesine mahsûb olmak üzere zikr olunan yirmi bin yük kömür hükûmet-i mezbûrede vâki' kazâlara tehammüllerine göre tevzi' ü taksîm ve her kazânın sırasına her ne mikdâr kömür iktizâ eder ise mübâşir-i mûmâ-ileyh vâsıtasıyla tedârük ü ihrâc ve beher yüküne yüz yirmişer sağ akçadan bahâsı ma'den-emîni ma'rifetiyle ma'dencilerden an-nakdin tamâmen alı-verilmek şartıyla evvel be-evvel zikr olunan Keban ma'denine irsâl ve teslîmi müş'ir ma'den emîni yedinden memhur temessük alınup bir vechile ikmâl olunmamak üzere emr-i şerîf isdâr va irsâl olunup ancak zikr olunan kömür fermân olduğu üzere gelmedikde kidvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Kebân ma'deni emîni Sa'dullah -zîde mecduhû- memhûr ka'imesiyle Der-i devlet-medârıma i'lâm ve ma'den-i mezbûrun

139 BOA, C.DRB, nr. 3255.

hâlâ taraf-ı mîrîden zabtı fermânım olmakla, cânib-i mîrî için olup (...) ve fermân olunan kömür gelmediği sûrette mu‘attal olması bedihî olmakdan nâşi mukaddemâ fermân olunduğu üzere tedârük ve nakl ettirilmesi lâzime-i halden olmağla bundan akdem fermân olunduğu üzere zıkr olunan kömür Divriği hükûmeti kazâlarının tehammüllerine göre ma‘rifet-i şer‘de cümle ma‘rifetleriyle tevzî‘ ve alâ eyyi-hâl tedârük ve nakl ettirilüp, îcâb eden bahâsı ma‘den emîni ma‘rifeti ile ma‘dencilerden an-nakdin alı-verilmek şartıyla irsâl ve teslîm ettirilmek üzere Dîvân-ı Hümayun‘um tarafından emr-i şerîfîm tahrîri bâbında iftihârü’l-ümerâ ve’l-ekâbir hâlâ Baş-defterdârım olan Ali -*dâme uluvvuhû-* i‘lâm etmeğin siz ki mûmâ-ilehimsiz, vech-i meşrûh üzere amel ve hareket eyleyüp, mikdâr-ı zerre hilâfında ziyâde ihtirâz ve ictinâb eylemen bâbında fermân-ı âlî-şanım sâdır olmuştur diyü yazılmışdır.

Fermân sultânımındır¹⁴⁰

Arz, Buyruldu

Telhis mûcibince hüküm buyuruldu.

İzzetlü Defterdâr Efendi görüp i‘lâm eyleye diyü buyuruldu.

Arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki:

Gümüşhâne mukata‘ası azîm ve cesîm bir mukata‘a olup ve ekser îrâdı mülhakatdan olan Keban ma‘deninden hâsıl olan sîme mevkûf iken, ma‘den-i merkûmun etrâf ve havâlisinde olan cibâlin eşcârî kömür için kat‘ olunarak karîb mahallerde kömür tedarüküne sezâ cibâl olmadığından maden-i mezkûr kömür muzâyakasına giriftâr ve bundan böyle tedârükünde taksîrât olunmak lâzım gelir ise muzâyakası ile ma‘denciler târumâr ve bu takrîb ile mukâta‘a-i mezkûre muzmahil olmağla havâli-i ma‘den nev‘an karîb olup, cibâli kesîrû’l-eşcâr olan mahallerde kifâyet mikdarınca kömür tedârük ve bu mukâbelede imdâd-ı hazariyyeden mu‘âf olmak ve her bir yükü yüz yirmişer sağ akçadan iktizâ eden bahâsı ma‘den emîni ma‘rifetiyle ma‘dencilerden an-nakdin alı-verilmek şartıyla Divriği kazâlarından yirmi bin yük kömür tedârük ve ihrâç ve ma‘den-i mezkûr irsâl ve teslîm olunmak için emr-i şerîf verildiği der-kenâr olunmuştur.

Ashâb-ı mahzar Divriğ kazâsı ahâlilerinden olup, kazâ-i mezkûr Keban’a mesâfe-i ba‘ide olduğundan kömürün bedelleri tahsil olunup ahâli fukarâsı te‘addîden hâlî olmamalarıyle merhamet olunmak için istid‘â iderler. Fukarâ-i ra‘iyyete mikdâr-ı zerre te‘addî olduğuna kat‘â rızâ-i âlîleri olmamağla husûs-ı mezkûr kemâl-i dikkat ve teharrî birle görülüp, re‘âyâ fukarâsı te‘addîden halâsa vesîle olacak vechile sûret-i mergûbeye ifrâg ve keyfiyeti Dersa‘âdet’e arz u i‘lâm olunmak üzere Keban ma‘deni Emîni Sa‘dullah Efendi kullarına hitâben emr-i şerîf tahrîri bâbında fermân devletlû, indâyetlû sultânım hazretlerindir¹⁴¹.

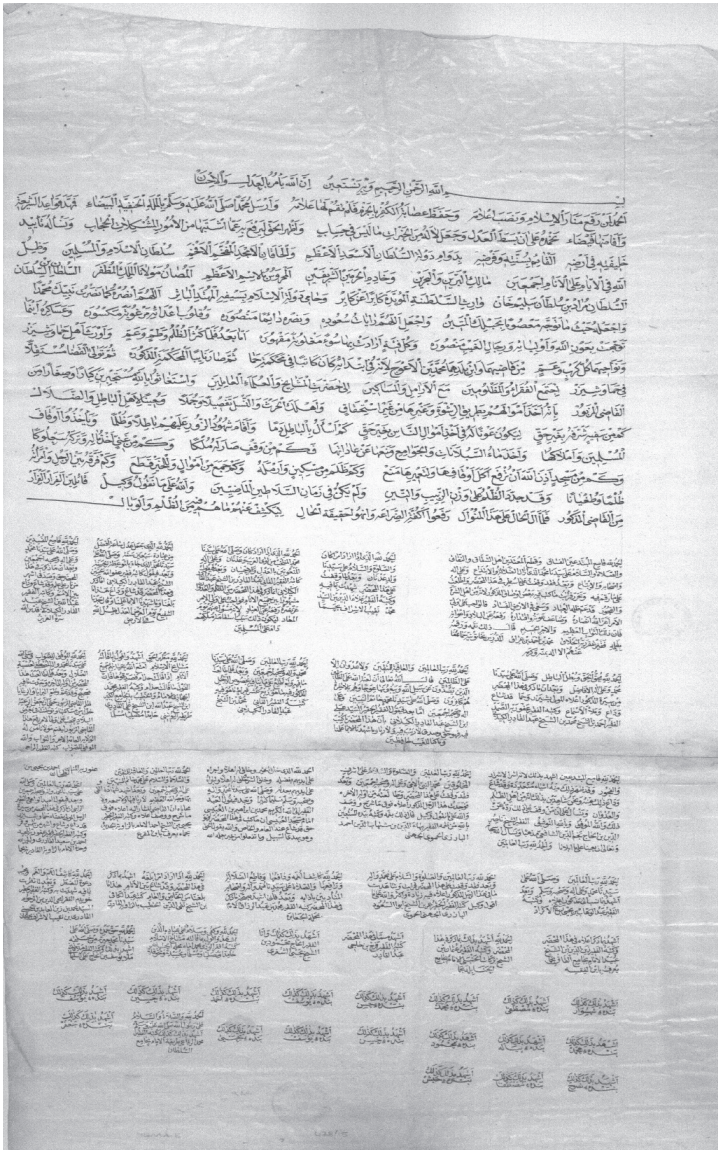
140 BOA, C.DRB, nr. 3255.

141 BOA, C.DRB, nr. 3255.

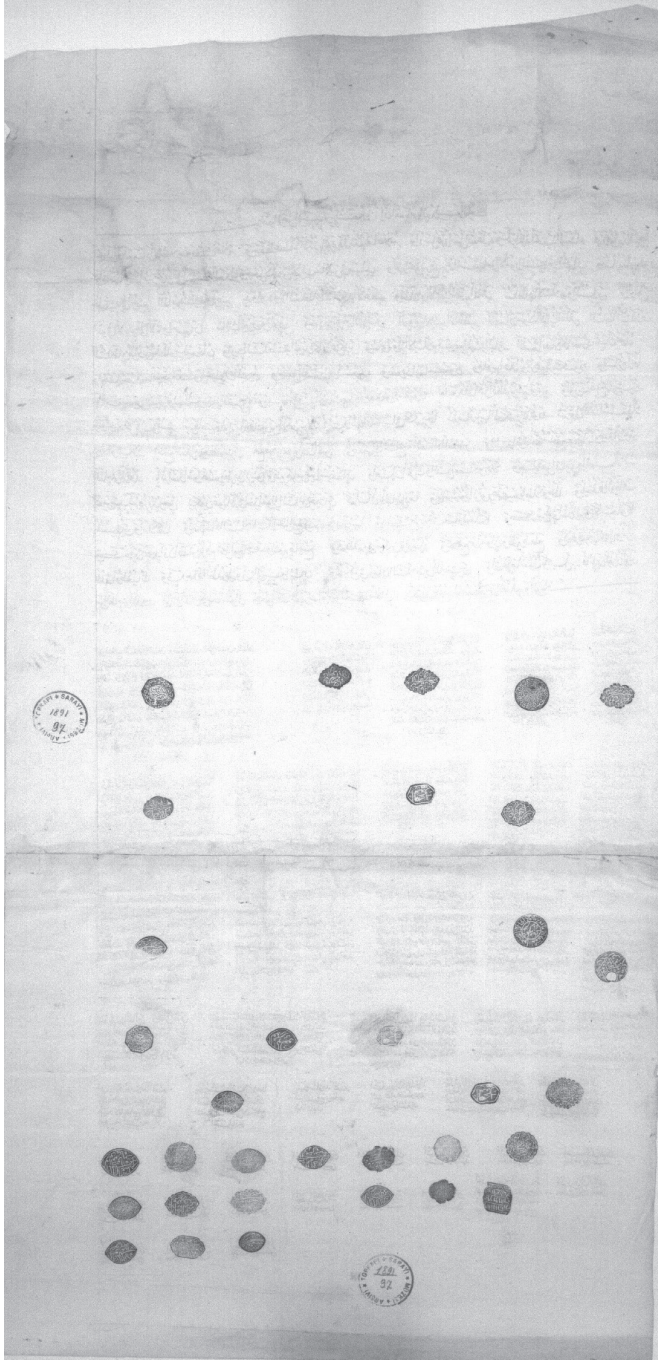
VI. Yabancı Dilde Yazılmış Mahzar Örnekleri

Özet: Hama ulema ve müderrislerinin Kadı Mehmed'in suistimallerini şikayetleri. (Arapça)

Tarih: 6 Ca 1003 (17 Ocak 1595)

(TSM.A.E, 478/15)

Mühür Örnekleri
(TSM.A.E, nr. 478/15)

